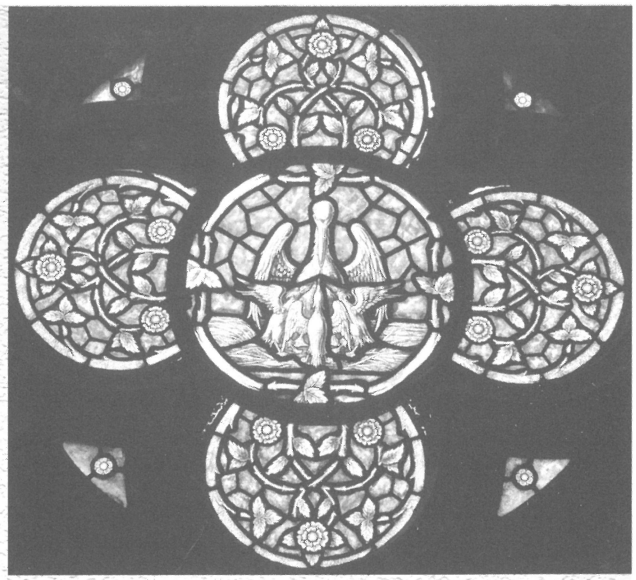
Schakkebroek en Terbermen

Schakkebroek en Terbermen - waar Nonnekerkhof deel van uitmaakte - waren in het ancien régime, de periode voor de aanhechting van onze gewesten bij de Franse Republiek in 1795-1796, twee van de vijf gehuchten van Herk-de-Stad. In Herk-de-Stad werden die gehuchten de *wagens* genoemd. De andere *wagens* waren Donk, Oppem en Wijer. Donk en Wijer, die net als de andere dorpen geen zelfstandige gemeenten waren, waren wel zelfstandige parochies met een eigen parochiekerk.

Na de herindeling van de gemeenten in de Franse Tijd werden Donk en Wijer zelfstandige gemeenten, terwijl Oppem, Schakkebroek en Terbermen bij Herk-de-Stad bleven. Terbermen en Schakkebroek, die nu door een lint van huizen met elkaar verbonden zijn, vormden destijds twee aparte gemeenschappen, die enkel over onverharde wegen met elkaar en met Herk-de-Stad verbonden waren. Zowel voor kerkelijke als voor administratieve zaken waren de inwoners op Herk-de-Stad aangewezen.

Een belangrijke stap in de ontwikkeling van beide gehuchten was de inrichting van een gemeentelijke school met twee klassen in 1905. De kinderen die tot dan toe dagelijks door weer en wind en over modderige of stoffige wegen naar Herk-de-Stad moesten, en daarvoor zowel 's morgens als 's avonds ruim een uur onderweg waren, konden vanaf 1905 in hun eigen dorp school lopen. De inrichting van een school bracht ook met zich mee dat er van dan af twee onderwijzers in het dorp zouden zijn. Gauw zou blijken dat zij een motor voor de emancipatie van de streek zouden worden. De onderwijzers die doordrongen waren van het belang van de godsdienstigheid voor de volksverheffing, moesten immers vaststellen dat er niet alleen op het vlak van de schoolse kennis van de kinderen uit Schakkebroek en Terbermen een achterstand weggewerkt moest worden. Ook inzake de kennis en de beleving van de godsdienst, in hun ogen een noodzakelijke voorwaarde voor het geluk van de mensen, viel er nog veel te verbeteren.

De situatie wordt prachtig verwoord door één van beide onderwijzers, Rudolf Witters, in de brief die hij op 2 maart 1906 aan de bisschop van Luik richtte, en waarin hij de bisschop vroeg om te overwegen of het mogelijk zou zijn om voor Schakkebroek en Terbermen een eigen kerk te bouwen. Zijn woorden vormen een buitengewoon mooie getuigenis van zowel de materiële en de godsdienstige noden van het dorp waarin de jonge onderwijzer terecht gekomen was, als van zijn zienswijze op de oplossing van de problemen. Aangezien het vooral de geïsoleerde ligging van hun gehuchten was die aan de basis lag van de problemen in Schakkebroek en in Terbermen, bestond de enige manier om de situatie structureel aan te pakken er volgens hem in een nieuwe parochie op te richten, met een eigen kerk en een eigen parochieherder.

2 maart 1906
Aan zijne hoogwaardigheid Mgr. den Bisschop van Luik
Monseigneur,
Wij inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof, nemen de eerbiedige vrijheid eenige oogenblikken de aandacht van Mgr. te trekken op onzen neteligen toestand, met de hoop dat Mgr. zonder uitstel aan onsen wettigen eisch voldoening moge schenken.
Sinds ettelijke jaren reeds werd er veel gesproken van eene kerk te bouwen in ons gehucht, doch telkens werd ons geantwoord dat zulk niet zou plaats hebben zoolang de eerw. heer Geukens pastoor-deken zou zijn. Nu echter heeft de eerw. H. Deken zijn ontslag ingediend en

In de uitvoering van het hoofdaltaar werd weinig afgeweken van het ontwerp van architect Lenertz.

daarom zijn wij zoo vrij, Mgr, aan uwe Hoogweerdigheid onsen droeven toestand bekend te maken.

Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof zijn drie gehuchten van de gemeente Herck. De inwoners zijn alle katholieken die zich beijveren om hunne christene plichten zoo goed mogelijk te volbrengen. Maar helaas ! Wat al moeilijkheden verzetten zich tegen het volbrengen van deze plichten. Gelegen in de zware leemstreek is het den menschen bijna onmogelijk bij slechte tijden eenen stap buiten huis te zetten. En nogthans ! Velen onzer zijn eene gansche uur van de parochiekerk verwijderd, en de inwoners van Nonnekerkhof wonen op anderhalf uur afstand van het centrum der gemeente.

Langs welke zijde men zijne blikken ook wende, overal is de afstand aanzienlijk: de naastbijzijnde vreemde parochie, Weyer, is op eene goede halve uur van ons verwijderd, en de wegen zijn er onbegaanbaar. De gemeente Rummen in de provincie Brabant, is op drie kwart uurs van onze laatste huizen verwijderd.

Wij wonen hier waarlijk in eene verlaten woestijn, Mgr, en om het maar recht uit te zeggen, onze streek heeft veel gelijkenis op eene wildernis. En het is niet dat onze bevolking niet talrijk genoeg is; wij tellen zonder overdrijving elf honderd zielen.

En welk is het gevolg van dezen beklagenswaardigen toestand, Monseigneur.

De kinderen zijn beroofd van alle geestelijke opvoeding. Vele komen niet in de parochiale kerk alvorens zich voor te bereiden tot de eerste communie. En welke voorbereiding is dat? Gezien den allerslechtsten toestand der wegen is het de kleinen onmogelijk dikwijls naar Herck te gaan, en alhoewel vele met den besten wil bezield zijn, komen zij dikwijls te huis in eenen staat die den hardvochtigsten mensch zou doen weenen. En dit zonder overdrijving, Monseigneur.

De meeste ouders sturen nog hunne kinderen

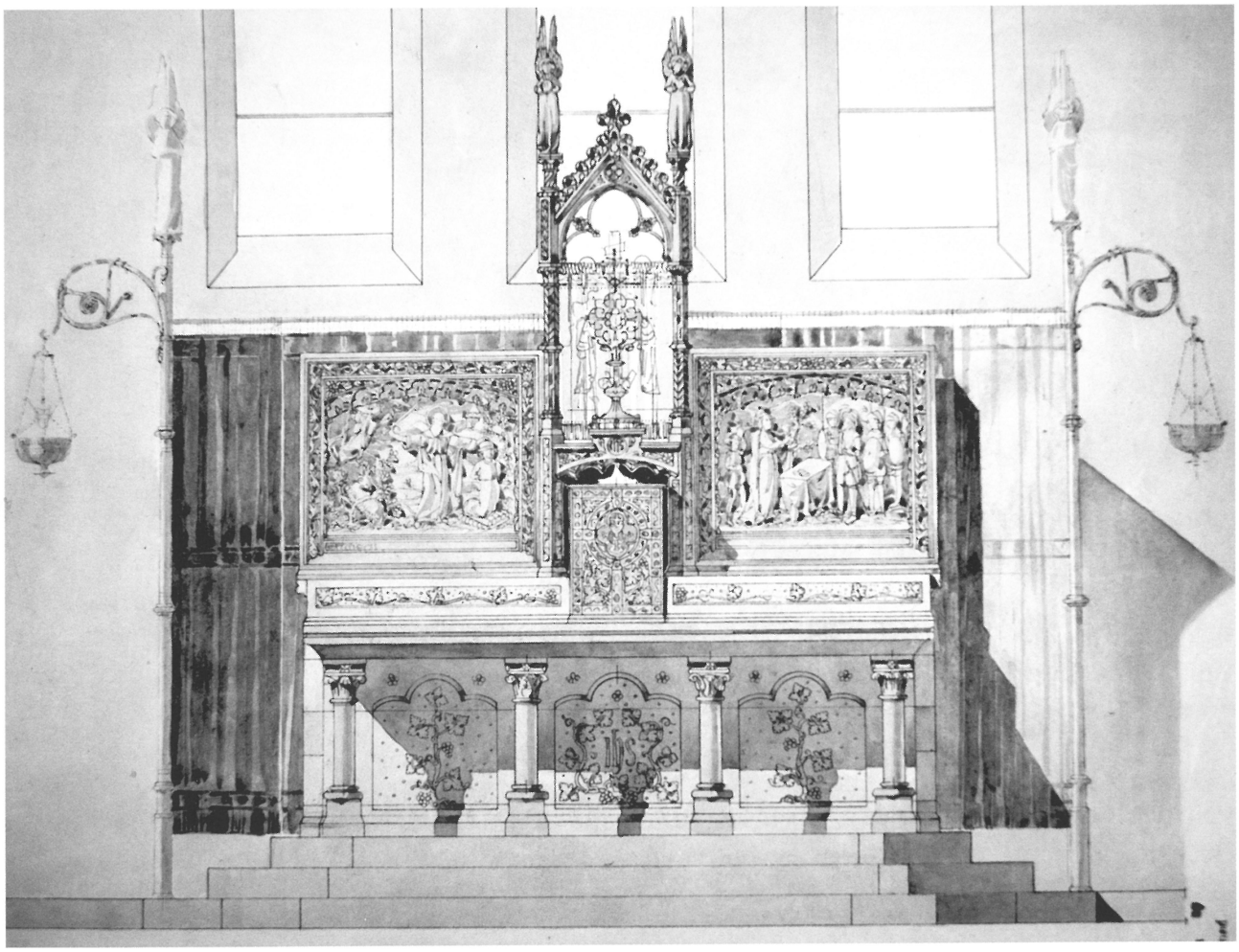
naar Herck, maar ongelukkiglijk men vindt er ook tusschen die hunne kinderen niet toelaten zoo ver door modder en ellende te loopen, en zoo komt het dat hier van die ongelukkige schapen zijn die op negenjarigen ouderdom nog geene kerk gezien hebben, men telt er zelfs van dertien, veertien jaren die onbekwaam zijn om hunne eerste communie te doen. En hoe kan het anders, Mgr. De kleinen zijn zonder onderwijs, zonder opvoeding; de ouders vonden den tijd niet om den catechismus aan te leeren, zoodat het waarlijk eene kudde schapen was zonder herder. Sinds verleden jaar is die toestand eenigszins gebeterd. De gemeente Herck werd verplicht in onze sektie twee scholen te bouwen, waarin thans twee onderwijzers zich beijveren om aan de 130 kinderen welke hun worden toevertrouwd, eene christelijke opvoeding samen met een volledig onderricht te bezorgen.

Zeker, Monseigneur, deze school zal in de toekomst veel beternis brengen; maar hadde de gemeente niet beter gedaan eerst te zorgen voor eene kerk, de zaligheid der ziel gaat toch voor alles.

Daarenboven, Monseigneur, hoe ijverig ook onze twee onderwijzers wezen, doch zal hun onderwijs geene goede vruchten leveren zonder den bijstand van den zieleherder.

Uit medelijden voor die kleinen, Monseigneur, durven wij uwe doorluchtige Hoogweerdigheid verzoeken aan hunne vurige verwachting voldoening te schenken.

Ziedaar, Monseigneur, slechts eene droevige tijde. Wat moet er nu van de talrijke jonkheid geworden. Beroofd van alle toezicht, zijn de jongelieden gansch aan hun zelven overgelaten. Vele nog gaan 's zondags mis hooren, doch daarom moeten zij ver gaan door een slechten weg; dikwijls bij allerslechtst weder. Kan het anders of zij krijgen er tegengoesting van. Andere jongelieden bij dewelke het Geloof min-

De meest opvallende verschillen zijn de uitvoering van het houtsnijwerk in de panelen links en rechts van het tabernakel en de niet uitgevoerde lamphouders.

der krachtig is, zien er niet tegen op geene Mis te hooren des zondags, en eenigen zelfs blijven gansche winters te huis. Zij hebben geene parochie, zeggen zij: Herck is veel te ver, in andere dorpen zijn zij vreemd, en met thuis te blijven verdwijnt ook alle Geloof uit hunne harten.

Wat moet zulke jonkheid voor de toekomst voorbereiden.

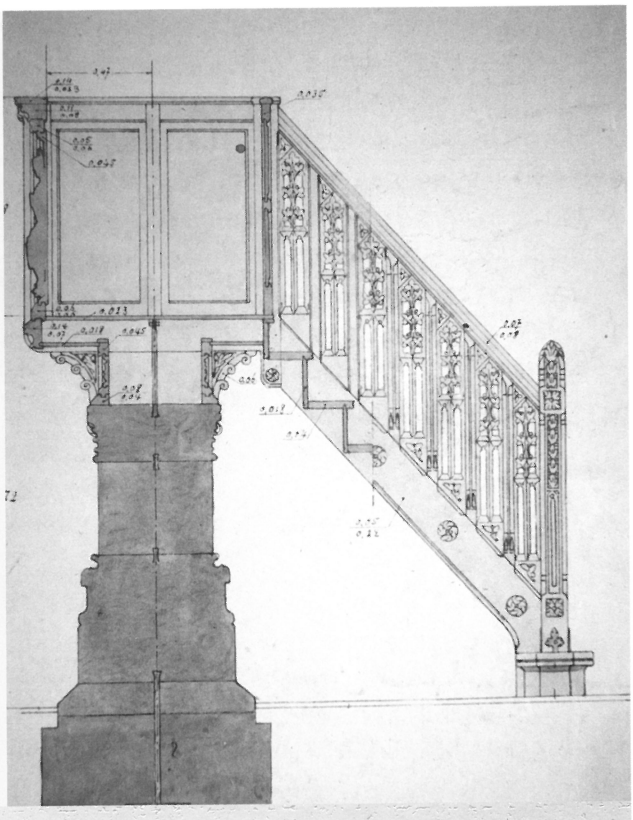
De oude lieden, Monseigneur, en zij zijn talrijk, kunnen onmogelijk des zondags eene Mis hooren. Zij zijn dus volledig beroofd van godsdienst. En nochtans, wat al oudjes zouden verlangen alle dagen de H. Mis te hooren, met welke vurigheid zouden zij naderen tot de H. Communie, wat zouden zij gelukkig zijn, hadden zij maar eene kerk. En nu, arm, gebrekkelijk, ziek van ieder verlaten, slijten zij hun ongelukkige dagen en bereiden zij zich langzaam voor om hunne ellende te verwisselen met de eeuwigheid. En welke eeuwigheid.

Ja, Monseigneur, ons hart siddert bij de gedachte dat velen van die ongelukkigen misschien voor alle eeuwigheid verloren gaan omdat zij, bij hun afscheiden, geen priester aan hunne sponde zien.

Mag die ongelukkige toestand langer voortduren Monseigneur? Uwe doorluchtige hoogweerdigheid alleen kan ons helpen. Geef voldoening aan den vurigen wensch van een duizendtal verlatene zielen: geef ons eene kerk, Monseigneur, wij van onzen kant zullen niet ondankbaar zijn. Alhoewel niet rijk, zullen wij Uwe Doorluchtige Hoogw. door geldelijke middelen bijstaan, zooveel wij kunnen. Goede zielen hebben reeds beloofd den grond te geven voor het bouwen eener kerk, en zij zullen hun woord getrouw zijn.

Wij durven verhopen, Monseigneur, dat aan onzen rechtmatigen wensch zonder veel uitstel voldoening gegeve worde, en dat onze nieuwe Eerw. H. Deken zich zal beijveren om eene nieuwe parochie te stichten.

Met innigen dank durven wij ons noemen
Van zijne Doorl. Hoogw.
De zeer getrouwe en dankbare dienaars,
Voor de inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof.

Een nieuwe deken

Het smeekschrift uit Schakkebroek viel in Luik, in de lokalen van het bisdom, niet in dovemansoren. Al jaren immers dacht men er aan om in Schakkebroek een kapel te bouwen. Deken Geukens van Herk-de-Stad, die pas zijn ontslag had aangeboden, en zijn voorganger Moons, die als deken en pastoor van Herk-de-Stad ook voor de zielenzorg in Schakkebroek en Terbermen instonden, hadden die plannen echter nooit doorgezet.

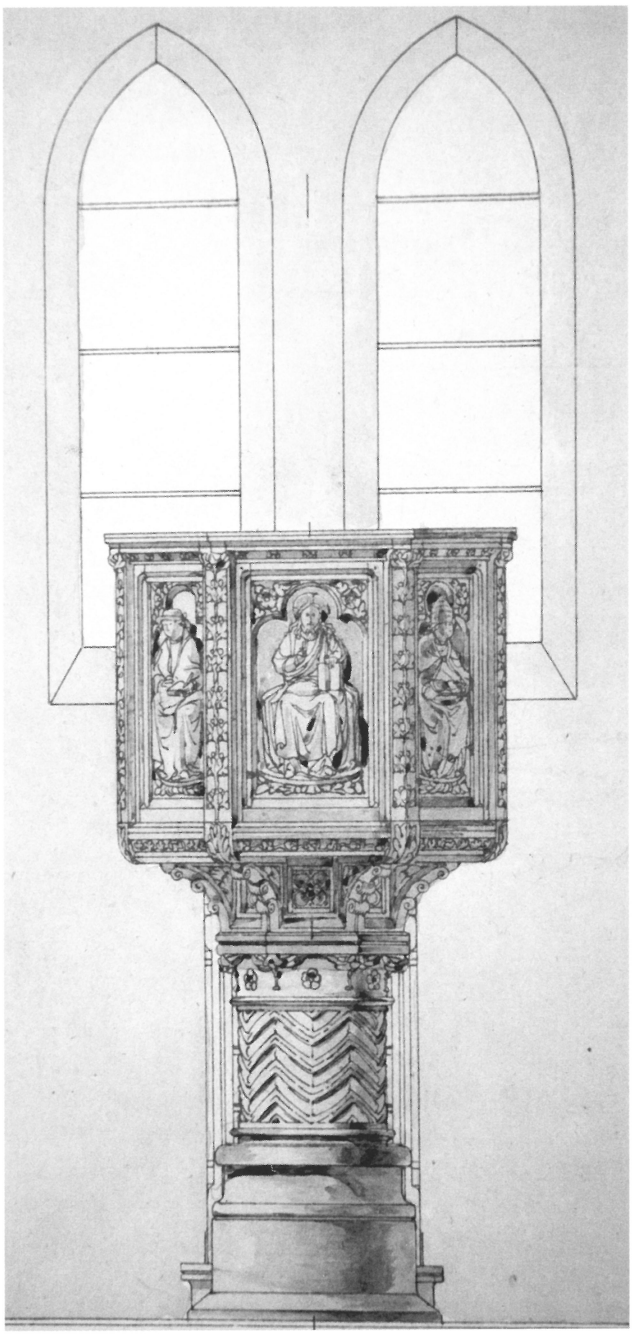
De brief die de onderwijzer van Schakkebroek geschreven had, werd op 5 maart door de bisschop en zijn medewerkers besproken. Via priester Emile Delvoie, die in die periode in opdracht van de bisschop in Hasselt de christelijke sociale werken uitbouwde, en die eerder van 1903 tot 1905 in Herk-de-Stad aalmoezenier geweest was van de zusters ursulinen, stond de administratie van de bisschop via informele weg in contact met Schakkebroek. Emile Delvoie kreeg al dezelfde dag te horen dat de bisschop beslist had om een nieuwe parochie op te richten, en hij werd verzocht dat nieuws aan zijn vrienden in Schakkebroek en Herk-de-Stad te melden.

Op 9 maart schreef Rudolf Witters in naam van de inwoners een dankbrief aan de bisschop. Daarin kon hij melden dat de mensen van Schakkebroek en Terbermen niet alleen bijzonder blij waren met de evolutie, maar dat verschillenden onder hen zich ook engageerden om bij te dragen aan het bijeenbrengen van de middelen die nodig waren om de plannen van de bisschop uit te voeren. Het zou echter goed zijn, zo schreef de onderwijzer, dat er zo snel mogelijk een priester zou belast worden met de coördinatie van de bouw van de kerk, en het inzamelen van de middelen die daarvoor nodig zouden zijn, al was het maar omdat een priester de mensen meer vertrouwen zou inboezemen:

9 maart
Aan Zijne Hoogw. Mgr. den Bisschop van Luik
Monseigneur,
Met eene ware vreugde hebben de inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof van Mgr. de bevestiging ontvangen dat welhaast aan hun vurig verlangen voldoening zal geschonken worden.
Als trouwe dienaren van Mgr. durven zij aan Mgr. de uitdrukking hunner innige dankbetuiging aanbieden, voor dezen blijk van toegenegenheid voor de zoo lang verlaten inwoners van Schakenbroek.

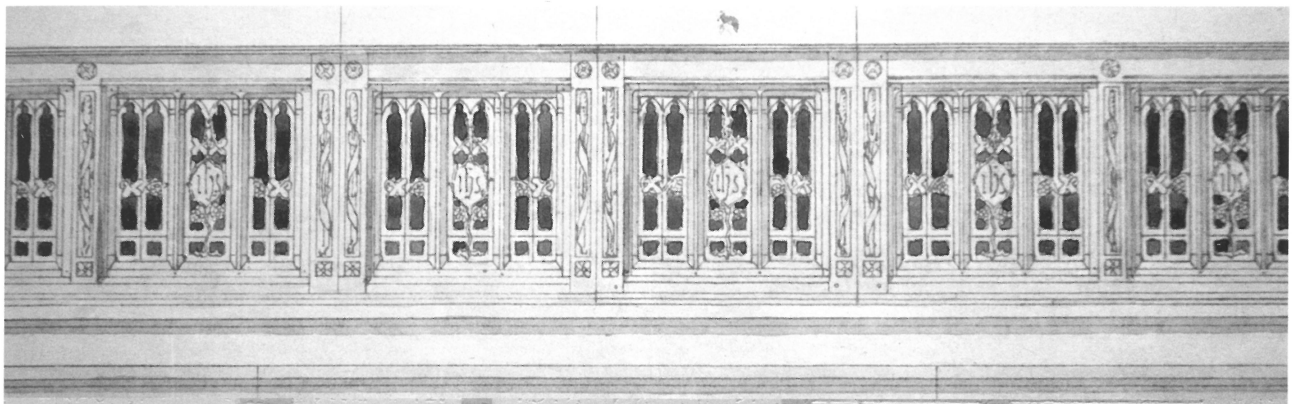

Houtsnijwerk op de kuip van de preekstoel, waarbij het ontwerp van Lenertz strikt werd gevolgd.

De preekstoel is ontworpen om links voor in de kerk te staan, met de trap tussen de buitenmuur en de kuip.

Bliksemsnel heeft deze verheugende tijding zich onder het volk verspreid, en in aller harten smeult thans eene dankbare genegenheid voor Mgr. met het verlangen dat zonder uitstel de handen aan 't werk geslagen worden.
Door de tusschenkomst van den Eerw. H. Delvoie, vraagt Mgr. dat de inwoners van Schakenbroek zouden bijbrengen al wat zij kunnen om eene goede pastorij en eene geschikte kerk te bezorgen aan den toekomenden Herder.
Wij mogen de verzekering uitdrukken Monseig-

neur, dat de inwoners zullen doen al wat in hunne macht is. De schepene Franssens verzoekt mij aan Mgr. te melden dat hij den grond vrijwillig afstaat voor het bouwen der kerk. Andere personen zijn goed gesteld om geldelijke middelen te bezorgen, doch zij wachten slechts dat een Eerw. H. geestelijke de inzameling zou doen. Wij zouden verlangen aan Mgr. een bewijs te geven, maar wij vreezen niet genoegzaam te kunnen verzamelen. Een priester integendeel heeft meer invloed op die christene zielen en zal er beter in gelukken dan wij.
Daarbij zijn de inwoners genegen om het vervoer van materialen kosteloos te doen.
Wij durven verhopen, Monseigneur, dat Uwe Hoogwaardigheid een eerwaarde Heer geestelijke zult belasten met het inzamelen der geldmiddelen, opdat zonder uitstel de handen aan 't werk geslagen worden.
Wij zullen den Eerw. H. geestelijke overste met alle liefde ontvangen en Hem bijstaan uit al onze krachten. Nogmaals dank Mgr., in name der onderdanige Schakebroekenaren, voor de welwillende goedheid met dewelke Uwe Hoogw. op ons neerziet, en wij verzoeken U Mgr., de uitdrukking onzer nederige gevoelens van verkleefdheid en onderdanigheid te aanvaarden.
Voor de dankbare inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof,
R. Witters.

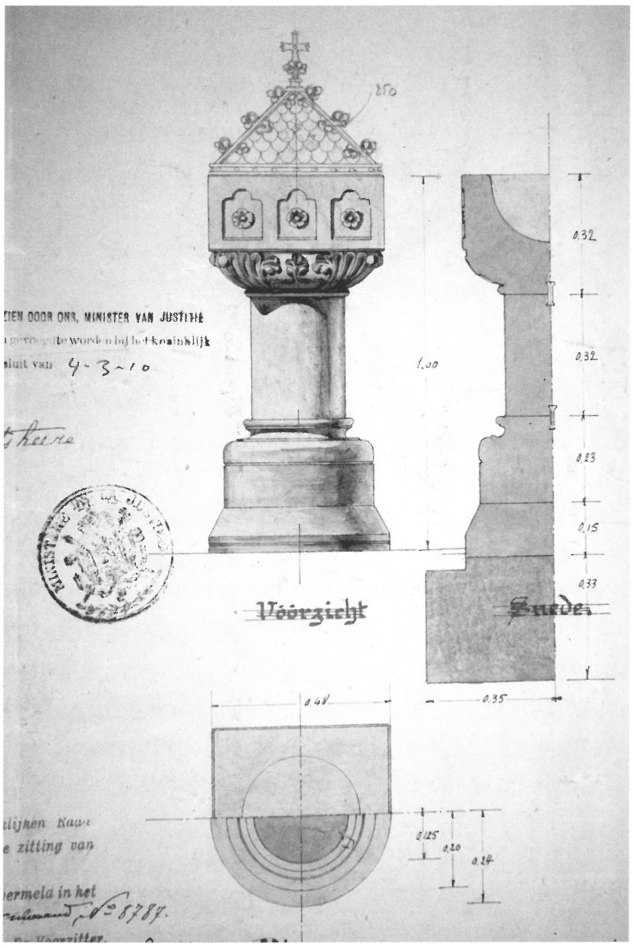
In Schakkebroek kon men nog niet weten dat in Luik al eerder beslist was wie de nieuwe deken van Herk-de-Stad zou worden. De nieuwe deken moest niet alleen op pastoraal vlak zijn sporen hebben verdiend, maar hij moest ook bewezen hebben een omvangrijk bouwwerk tot een goed einde te kunnen brengen, en bij voorkeur ook vertrouwd zijn met de bestuurlijke en economische situatie in de streek. Op 7 maart 1906 werd daarom de pastoor van Halen, Willem Hubert Van Venckenray, bij de bisschop geroepen. Van Venckenray had eerder als pastoor van Loksbergen een nieuwe kerk gebouwd, en als pastoor in Halen had hij mee gezorgd voor de bouw van een nieuwe kapelanij en voor de plaatsing van drie nieuwe altaren in de parochiekerk. De verbouwingswerken aan de pastorij van Halen, waarvoor hij zich de laatste jaren had beijverd, waren nog niet helemaal achter de rug.

Van Venckenray had zijn waarde als succesvol bouwpastoor dus al bewezen. Bovendien beschikte hij door zijn jarenlange pastorale ervaring in het dekenaat Herk-de-Stad over een netwerk dat hem verzekerde van goede contacten in bestuurlijke en politieke middens in Hasselt en in Brussel. Zijn brede kennissenkring verzekerde hem voorts van toegang tot de kapitaalkrachtige katholieke elite in de streek, iets dat hem goed van pas zou komen wanneer hij op zoek zou moeten naar het geld dat nodig was om de nieuwe kerk en pastorij te bouwen.

De nieuwe deken wist zich onder meer verzekerd van de steun van de burgemeester van Donk, Oscar Van Hamont. Van Hamont was ook provincieraadslid en de leidende katholieke politicus in het kanton. Hij zou het dossier van de nieuwe kerk opvolgen bij het provinciebestuur. De gouverneur en de bestendige deputatie moesten immers het financieel plan voor de kerkbouw en liefst ook een ruime financiële tussenkomst vanwege de provincie goedkeuren.

De gouverneur speelde ook een belangrijke bemiddelende rol in de contacten met het Ministerie van Justitie in Brussel, waar uiteindelijk beslist zou worden over de goedkeuring van de bouwplannen en over de subsidiëring met staatsgeld.

In Brussel werd het project voor de nieuwe parochie en de nieuwe kerk verdedigd door senator monseigneur Keesen uit Tessenderlo. Ook

Ontwerp van de doopvont. De stenen pilaar waarop de vont rust, bestaat uit drie delen.

senator Edmond Whettnal, die afkomstig was van het kasteel van Nieuwenhoven in Sint-Truiden, en die in 1896 het kasteel van de Sint-Jansberg in Zelem gekocht had, volgde het dossier op.

Op 2 april 1906 nam de nieuwe deken in Herk-de-Stad zijn taak op. Later die maand werd hij officieel ingehuldigd. Onderwijzer Witters mocht opnieuw de tolk zijn van de mensen van

Lijst van de weldoeners van de bouw van de kerk van Schakkebroek

E.H. W. Van Venckenray	4820
Leden van de Maatschappij voor Werkmanswoningen te Zelem	100
Mgr. Schoolmeesters, vicaris-generaal	2100
Mgr. Rutten, bisschop van Luik	1300
Collecte in Schakkebroek augustus 1906	800
Familie Franssens	1250
Collecte in Herk-de-Stad	1672
E.H. Melotte, pastoor in Kermt	1000
Verwant van E.H. Melotte	500
E.H. Maris, deken van Landen	100
E.H. Deneer	100
Ludovicus Robben van Schakkebroek	100
Collecte in Halen	407
E.H. Giot, pastoor in Halen	100
Graaf de Villegas	177
Collecte in Donk	177
E.H. Geurts, pastoor in Donk, en zijn zuster	100
Collecte in Stevoort	614
E.H. Grieten, pastoor in Zelem	300
E.H. Claes, pastoor in Zellik	1000
E.H. Ernon, pastoor in Wijer	500
E.H. P. Adan, pastoor in Genenbos, later in Kermt	200
Familie Grammen-Franssens in Mettekoven	100
Familie Reynders-Houben in Hasselt	100
Melchior, schoolinspecteur	100
De vrederechter in Herk-de-Stad	500
Henricus Petris en Catharina Robben in Schakkebroek	2000
Collecte in Rummen	375
Collecte in Genenbos	100
Briers in Lummen	100
E.H. Truyens, pastoor in Lummen, en zijn parochianen	1300
Collecte in Stokkem	105
Collecte in Maaseik	260
Collecte in Diest	385
Collecte in Tienen	261
Collecte in Sint-Truiden	310
Cartuyvels in Sint-Truiden	200
Vandereycken in Beringen	100
Collecte in Beringen	115
Graaf de Theux in Heusden	200
Collecte in Genk	185
E.H. Van Cleemputte in Eigenbilzen	100
Graaf Lejeune in Melveren	100
Mevrouw Roelants - du Vivier	200
Renier Palmers	150
Juffrouw de Creeft in Sint-Truiden	100
E.H. J. Huydts, pastoor in Berbroek	100

Ursulinen in Maaseik	100
Mgr. Truyens in Diest	100
Collecte in Hamont	301
Joseph Vantilt in Herk-de-Stad	150
Senator baron Wethnall	1000
Livinus Robben in Schakkebroek	400
Ludovicus Vanderborgt in Schakkebroek	150
Gift uit Loksbergen	1000
Ursulinen van Herk-de-Stad	500
E.H. Vanderhallen in Sluizen	100
E.H. Geukens, voormalig deken in Herk-de-Stad	400
Mevrouw van Willigen in Schulen	1200
Baron de la Rousseliere	500
Graaf de Brigode	100
Collecte in Bilzen en in Hoeselt	255
Graaf de Grunne	100
Collecte in Bree	185
Mevrouw Goethals	100
Collecte in Schulen	217
Collecte in Kozen	152
Gravin de Jonghe d'Andoye en barones Snoy	100
Graaf de Renesse	100
E.H. E. Weyens, pastoor in Meldert	600
Dokter Truyens en zijn familie	800
Graaf de Pitteurs-Hiegaerts, gouverneur van Limburg	100
Abdij van Averbode	100
Melotte in Tienen	120
L. Raskin in Schakkebroek	308
E.H. Delvoie	100
Dokter Vanweddingen in Herk-de-Stad	300
Witzusters in Sint-Truiden	120
Vos in Schulen	100
Lenaerts-Franssen	100
E.H. Vanhove, deken in Vlijtingen	100
Jagenau	150
E. Wauters in Herk-de-Stad	180
Collecte in Herk-de-Stad en in Schakkebroek	890

Van de anonieme schenkers in Schakkebroek wordt de weduwe Vos-Weyens de meest genereuze genoemd.

Weduwe Bourgignon in Wijer	160
Leopold Loosen in Halen	170

Architect Martens vermindert zijn honorarium van 5 tot 3 %

Schakkebroek en Terbermen, en de nieuwe deken in hun naam welkom heten:

Redevoering uitgesproken bij de inhuldiging van den Eerw. H. Van Venckenray, pastoor-deken te Herck-de-Stad.

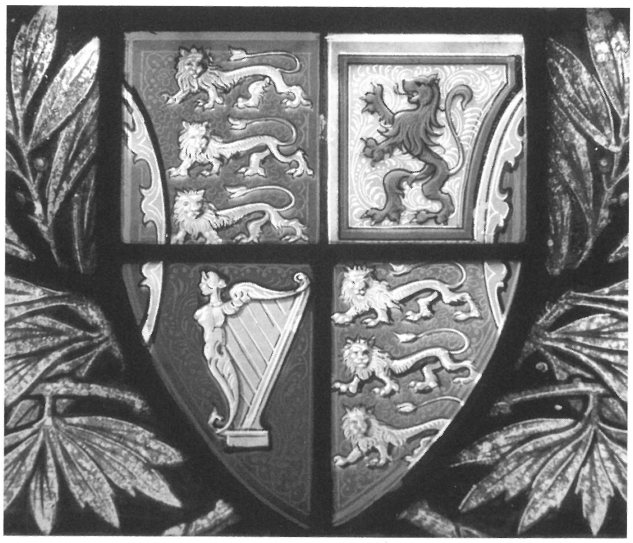
Monseigneur, Eerwaarde Heer Deken, Eerwaarde Heeren, Mijne Heeren,

De talrijke schare die U Eerw. op dezen dag met vreugde en genoegen omringt, de luisterrijke versiering van straten, huizen en kerk, de rechtzinnige welkomgroeten die U op vele plaatsen toelachen en werden toegesproken, bewijzen U genoeg, Eerwaarde Heer Deken, hoe aangenaam en verheugend uw intreden is aan de bewoners van Herck-de-Stad.

Als onderwijzer van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof, is het mij een zoete plicht bij U. Eerw. de nederige tolk te zijn der inwoners van deze gehuchten en U Eerw. aan te bieden hunne christelijke gevoelens van onderwerping aan hunnen geestelijke overste, van liefde en dankbaarheid voor hunnen zielvader en beschermer.

Ik wil hier geene nuttelooze uitwijking doen over den huidigen toestand van onze streek. Iedereen weet dat de inwoners dier gehuchten op grooten afstand huizen van eene kerk, zoodat het aan ouderlingen, gebrekkige en zwakke menschen schier onmogelijk is, vooral bij slecht weder, eene kleine zondagsmis te hooren.

Door het bouwen der school in Schakenbroek,

Fragment van een glasraam.

De doopvont, uit de doopkapel naar voren gehaald, verdient misschien toch een opvallender plek?

waarvoor wij aan de achtbare heeren van den gemeenteraad hier openlijk hulde brengen, is het bouwen eener kerk niet slechts eene mogelijkheid, maar eene noodzaakelijkheid geworden.
Wie echter zou den last van dit zoo moeilijk en tevens zoo kostelijk werk op zich nemen. Toen wij over eenigen tijd onze blikken tot Monseigneur den Bisschop richtten, was onze grootste vreugde te vernemen dat Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid medelijden voelde voor de verlaten christenen van onze gehuchten, en beslist had eene kerk te doen oprichten door den nieuwen Eerwaarden Heer Deken.
Wij bieden hier in 't voorbijgaan onze welgemeende dankbetuigingen aan Zijne Doorluchtigen Hoogweerdigheid, voor dien eersten blijk van genegenheid.
Om dit werk echter te volbrengen moest er een persoon zijn, bezield met eene rechtzinnige christelijke liefde voor de ongelukkigen, een persoon die door zijne vroegere daden genoegzaam kon bewijzen dat hij tegen deze moeilijke

Onderwijzer Witters, die zich eerder met succes tot de bisschop van Luik gewend had met het verzoek in zijn dorp een parochie en een kerk op te richten, richtte later ook een brief aan de minister van Justitie, om zijn medewerking te vragen voor de oprichting van de parochie en van de kerkfabriek:

Aan den Achtbaren Heer Minister van Justitie en Eeredienst te Brussel
Achtbare Heer Minister,
De ondergetekenden, inwoners van Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof, nemen de eerbiedige vrijheid van U. E. eenige oogenblikken aandacht te vragen om hun nederig verzoek te aanhooren. Inwoners der gemeente Herck-de-Stad, zijn zij ongelukkiglijk op zoo verren afstand van de parochiekerk verwijderd, dat het, gezien den afstand, gezien den slechten staat der wegen, gezien den ouderdom van vele menschen, dezen dikwijls onmogelijk is eene zondagmis te hooren.
Ook gelastte Monseigneur de Bisschop van Luik den nieuwen Eerwaarden Heer Deken Van Venckenray met het oprichten eener nieuwe parochie, en het bouwen van kerk en pastorij.
Niettegenstaande den ijver van onsen Eerw. H. Deken, niettegenstaande de medewerking van de inwoners van de gemeente en de provincie, zal dit allernoodzakelijkst werk in lange jaren niet volbracht zijn zonder de machtige tusschenkomst van Zijne Hoogweerdigheid den Minister van Eeredienst. Het zij ons dan toegelaten, Achtbare Heer Minister, U E. onzen toestand bekend te maken.
De op te richten parochie zal bekleeden de gehuchten Schakebroek, Terbermen en Nonnekerkhof. Deze sektie telt eene bevolking van een honderdvijftigtal huisgezinnen, met eene gemiddelde bevolking van acht honderd zielen. De kortste afstanden van de parochiekerk zijn op drie kwart uur verwijderd, de verste uiteinden liggen op een uur, een uur en half afstand van het centrum. Daar de grond klei leemachtig is, en de wegen ongehamerd, is het den menschen in den winter schier onmogelijk eene mis te hooren.
Ook weinigen dezer gehuchten zien dikwijls in het jaar de parochiekerk, anderen zijn verplicht mis te hooren in de parochiekerk van Rummen of in Weyer, beide gemeenten op een half uur afstand; velen, vooral van Nonnekerkhof, laten gansche winters voorbij gaan zonder zich weinig over de christelijke plichten te bekommeren.
Wat het gehucht Nonnekerkhof betreft, achtbare Heer Minister, dat is eene onvruchtbare streek te midden der bosschen, waar de huizen, of liever ellendige hutten, als gezaaid staan. Daar er geene

nijverheid in die omstreken is, is het mansvolk in den zomer verplicht werk te zoeken in het Walenland, waar zij alsdan ook met gansche benden naar toe trekken. Is de oogst gedaan, dan komen zij, de zakken vol geld zegt men, naar huis; maar ongelukkiglijk, na korten tijd is het zuur gewonnen loon verteerd en verbrast. De vader, ten minste vele, slijten den tijd in ledigheid achter de kachel, andere lieden houden zich bezig met 't vervaardigen van manden en bezems, andere eindelijk, en meest al de vrouwspersonen, doorloopen de omliggende gemeenten, de hand uitstekende voor eene aalmoes.

Jaren en jaren heeft deze toestand geduurd, en gezien de bevolking buitengewoon toeneemt, dient er zonder verwijl om verbetering gezorgd te worden. Tot nu toe heeft dat volk in al te groote vrijheid geleefd, alhoewel niet slecht van aard, dreigt die geest in wildernis te veranderen, zonder den weldoenden invloed van den godsdienst.

Daarom is het allernoodzakelijkst, Achtbare Heer Minister, alhier eene parochie op te richten. Monseigneur de Bisschop van Luik heeft er de noodzakelijkheid van ingezien, en wij durven verhopen, Achtbare Heer Minister, dat Uwe Hoogwerdigheid zijne medewerking niet zal weigeren tot het verrichten van een hoogst noodzakelijk en tevens zoo verdienstelijk werk

Voort zijn wij zoo vrij ons te noemen
Van den Achtbaren Heer Minister
De zeer nederige en zeer getrouwe dienaars.

taak is opgewassen.

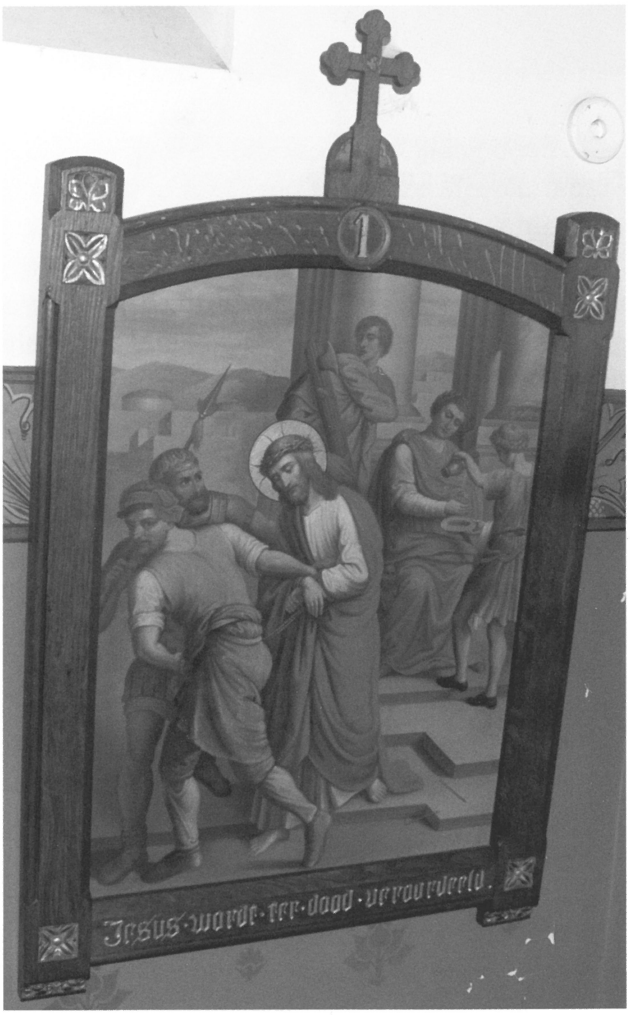
Gelukkiglijk, Monseigneur de Bisschop bevond zich niet voor eene onmogelijkheid.

Wie kon beter met die zware taak belast worden dan Onze Eerwaarde Heer Deken, die reeds in zijn vroeger priesterleven eene nieuwe kerk bouwde te Loxbergen, eene nieuwe kapelanij oprichtte te Haelen, drie nieuwe altaren verkreeg in de parochiale kerk van Haelen, en zich op den laatsten tijd nog beijverde om groote veranderingen te brengen aan het uitwendige der pastorij van Haelen. Ook verheugden zich de inwoners van Herck-de-Stad bij de benoeming van U Eerwaarde tot deken dezer parochie.

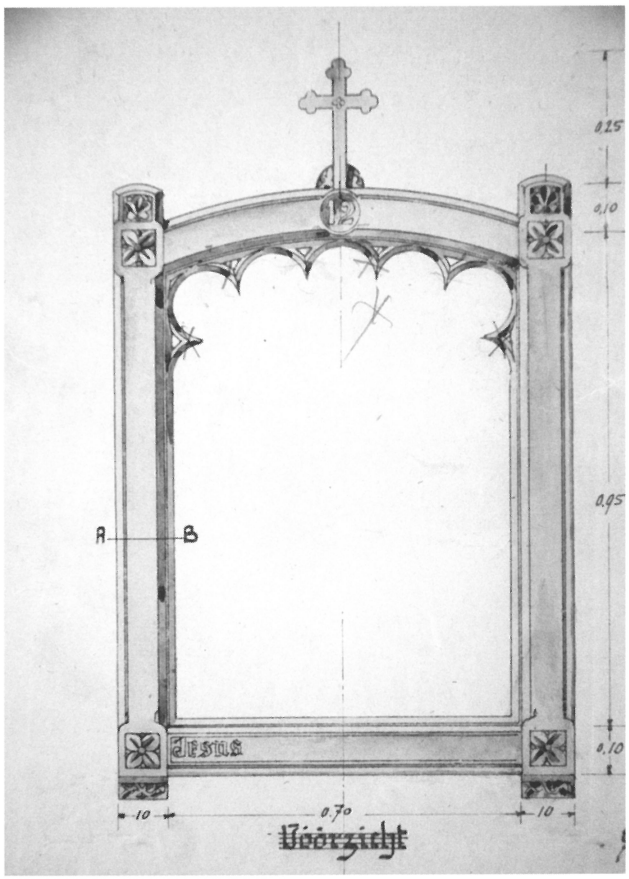
De blijde aandoeningen welke Gij op alle gezichten leert, Eerwaarde Heer Deken, getuigen heden dat hunne vreugde rechtzinnig is en zal voortduren. Doch indien Herck zich verheugt, Schakenbroek, Terbermen en Nonnekerkhof zullen niet ten achter blijven. Ik meen hier, in naam van al de bewoners dezer gehuchten, U Eerw. te mogen uitdrukken dat zij bezield zijn met eene christelijke liefde voor hunnen geestelijken overste, en dat allen met ijver zullen meewerken om den last die thans op uwe schouders drukt, zooveel mogelijk te verlichten.

Vele moeilijkheden zullen samenspannen tegen het allernuttigst en tevens zoo schoon werk dat U Eerwaarde gaat verrichten, doch, met den christelijken ijver die U Eerwaarde bezielt, en met den bijstand der Goddelijke Voorzienigheid, durven wij verhopen binnen korte jaren eene nieuwe hulde te kunnen brengen aan hem, die wij thans met alle vreugde beroepen: Lang leve Onze Zeer Eerwaarde Heer Deken.

In afwachting van de officiële oprichting van de nieuwe parochie en kerkfabriek van Schak-

Tot en met het lettertype op de kruisweg werd door de ontwerper van het kerkinterieur vastgelegd.

De ontwerptekening van Lenertz voor de kruiswegstaties.

kebroek, gingen deken Van Venckenray en zijn beide kapelaans Besoens en Jagenau in Herk-de-Stad en ver daarbuiten al op zoek naar giften voor de bouw van de nieuwe kerk en pastorij.

Uit de lijst van weldoeners die in het kerkarchief van Schakkebroek bewaard bleef, blijkt dat de deken en zijn kapelaans 36.571 frank bijeen brachten. De deken tastte daarvoor vooral diep in zijn eigen zakken. Maar liefst 4.820 frank droeg hij zelf bij. Voorts vallen de bijdragen van respectievelijk vicaris-generaal Schoolmeesters (2.100 frank) en bisschop Rutten (1.300 frank) op. Van Venckenray schroomde zich niet om zijn collega's pastoors aan te spreken. De pastoors van Kermt, Landen, Halen, Donk, Zelem, Zellik, Wijer, Genenbos, Eigenbilzen, Berbroek, Sluizen, Meldert en Vlijtingen droegen samen 4.300 frank bij. Collectes in Herk-de-Stad en in Schakkebroek brachten 3.362 frank op, en collectes in de parochies Halen, Donk, Stevoort, Rummen, Genebos, Lummen , Stokkem, Maaseik, Diest, Tienen, Sint-Truiden, Beringen, Genk, Bilzen, Hoeselt, Schulen, Kozen, en tot in Hamont en Bree leverden 5.704 frank op. De belangrijkste particuliere weldoeners waren de familie Robben uit Schakkebroek (2.500 frank), pastoor Melotte van Kermt en een anonieme verwant (samen 1.500 frank), de familie Franssens uit Schakkebroek (1.250 frank), de familie van Willigen van het kasteel van Gastersbos in Schulen (1.200 frank), pastoor Claes van Zellik (1.000 frank), senator Edmond Whetnall in Zelem (1.000 frank), een anonieme schenker uit Loksbergen (1.000 frank), de familie van dokter Truyens (800 frank), pastoor Weyens van Meldert (600 frank), de zusters ursulinen uit Herk-de-Stad (500 frank), pastoor

Het is niet duidelijk wanneer de kerkfabriek van Herk-de-Stad besloot met het architectenduo Martens en Lenertz in zee te gaan.

Bouwmeester Hyacinthus Martens kon omstreeks 1906 al een indrukwekkend palmares van onder zijn leiding uitgevoerde verbouwingsprojecten en nieuwbouwprojecten van Limburgse kerken voorleggen. Hij had de plannen getekend voor het ursulinenklooster maar hij genoot vooral bekendheid als de architect achter de werken aan de kerken van Wijer (herstellingen, 1878), van Stokrooi (herstellingen, 1880), van Schulen (herstellingen, 1886-1887), van Ulbeek (herstellingen, 1887), van Herk-de-Stad (herstellingen, 1888), van van Godsheide (herstellingen, 1888), van Engsbergen in Tessenderlo (herstellingen, 1888-1890), van Lummen (1890), van Lommel Kerkhoven (herstellingen, 1891), van Stevoort (vergroting, 1891-1892), van Diepenbeek (herstelling, 1893), van Peer (vergroting, 1895-1897 en 1905), van Beverst (nieuwbouw, 1896-1900), van Boekhout (herstelling, 1896), van Bolderberg (herstelling, 1896), van Heppeneert bij Maaseik (vergroting, 1892 en 1896-1897), van Neerpelt (verbouwing, 1898-1900), van Paal (herstellingen, 1899), van Tessenderlo (1899-1900), van Wimmertingen (heropbouw, 1899-1901), van Mopertingen (vergroting, 1900), van Lanaken (herstellingen, 1900-1902), van Lommel (1900-1902), van Nieuwerkerken (nieuwbouw, 1901), van Alt-Hoeselt (herstellingen, 1901), van Borgloon (vergroting, 1902), van Heppen (vergroting, 1903), van Linkhout (vergroting, 1903), van Kleine-Brogel (1904), van Opoeteren (vergroting, 1905), van Eksel (vergroting, 1905), van Engelmanshoven (nieuwbouw, 1905). In de daarop volgende jaren zou Hyacinth Martens nog plannen tekenen voor een tiental andere kerken, waarbij hem vooral nieuwbouwprojecten toevertrouwd werden.

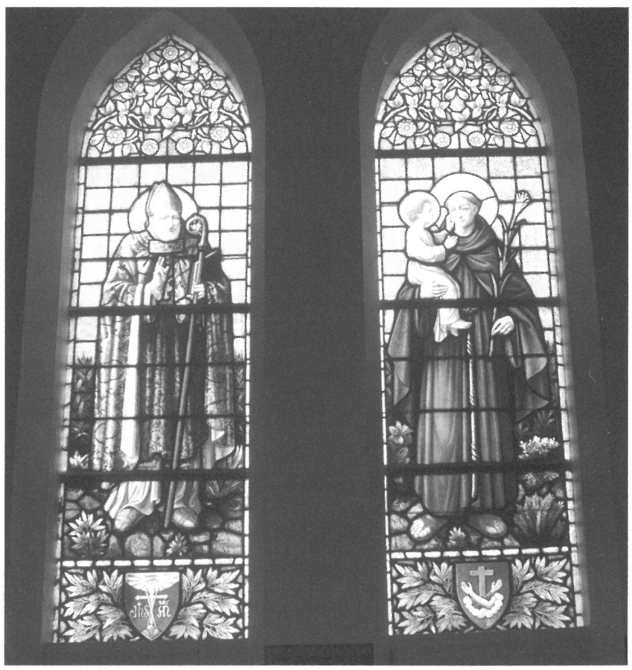

Drieluik voor de heilige Amandina, van de hand van Leon Pringels. De verering voor de helige uit het eigen dorp overschaduwt die voor de eigenlijke patroonheilige.

Ernon van Wijer (500 frank), vrederechter de Fraipont van Herk-de-Stad (500 frank), een zekere baron de la Rousseliere - wellicht gaat het om Gaston de la Rousseliere, een Luiks katholiek voorman en weldoener - (500 frank), eredeken Geukens (400 frank), de familie Raskin uit Schakkebroek (308 frank) en dokter Vanweddingen (300 frank). Voorts betekende ook het feit dat aannemer Bollen een korting van 1.000 frank toestond op de prijs van de bouwwerken, en dat architect Martens zijn honorarium verlaagde van 5 tot 3 %, een hele verlichting voor het budget.

De kerkfabriek van Herk-de-Stad aan de slag

Zolang er nog geen kerkfabriek voor Schakkebroek opgericht was, moest de deken de kerkfabriek van Herk-de-Stad inschakelen om de eerste stappen op weg naar de bouw van de nieuwe kerk te zetten. Het waren de deken en de kerkfabriek van Herk-de-Stad die de opdracht om de nieuwe kerk te ontwerpen aan bouwmeester Martens van Stevoort en zijn collega architect Lenertz uit Leuven toewezen.

Glasramen links in de kerk met onder de afbeeldingen vrij ontworpen wapenschilden die naar de heilige verwijzen. Onder St.-Antonius zijn de gestigmatiseerde handen van St.-Franciscus afgebeeld.

De kerkfabriek

In elke parochie zorgt een kerkbestuur – bij ons de *kerkfabriek* genoemd – voor de materiële ondersteuning van de eredienst. Zij zorgt ervoor dat de kerk onderhouden wordt, en dat de nodige liturgische voorwerpen voor de eredienst beschikbaar zijn. In de meeste gevallen beschikt zij over een patrimonium van landerijen die verpacht worden en van kapitalen die belegd zijn. De opbrengst van de pachten en de intrest op haar kapitalen gebruikt zij om de rekeningen van de kerk te betalen. Deze inkomsten worden aangevuld met schenkingen en met een deel van de opbrengst van de zondagse collectes, het *stoelgeld*. Dikwijls volstaan deze inkomsten niet om alle onkosten te betalen. In dat geval wordt het tekort op de begroting aangevuld uit de gemeentekas.

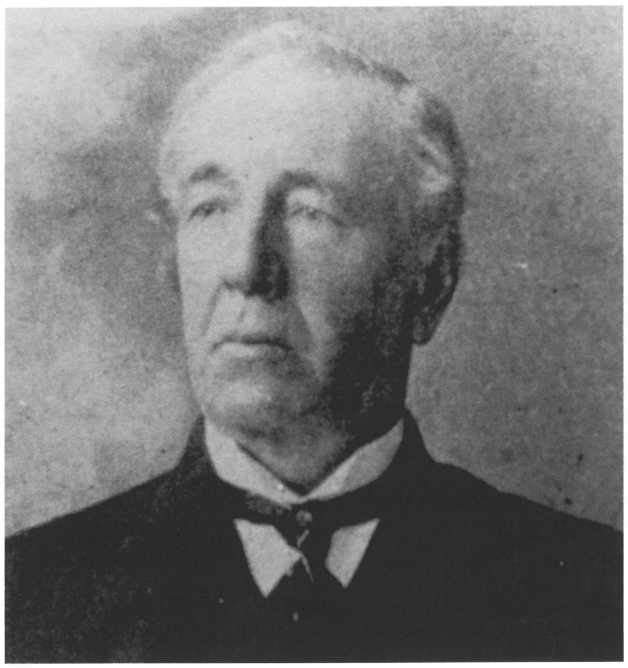
Tot de inwerkingtreding in 2005 van het *Vlaams decreet betreffende de materiële organisatie en de werking van de erkende erediensten* uit mei 2004, werd de organisatie van de kerkfabrieken geregeld door het keizerlijk decreet van Napoleon op de kerkfabrieken uit 1809. De kerkfabriek werd bestuurd door een kerkraad. In Schakkebroek bestond die uit zeven personen: vijf verkiesbare leden en twee leden van rechtswege: de pastoor en de burgemeester. Na de oprichting van de kerkfabriek van Schakkebroek in november 1906, werden de eerste leden van de kerkraad zoals dat voorgeschreven was aangesteld door de bisschop en de gouverneur. De bisschop stelde in Schakkebroek drie leden aan en de gouverneur twee. Daarna werd bij lottrekking bepaald wie tot de zogenaamde *grote helft* (drie verkiesbare leden) en wie tot de *kleine helft* (twee verkiesbare leden) zou behoren. Vervolgens trad om de drie jaren de grote of de kleine helft af, en kozen de overige leden vervangers voor de uittredende leden. In de regel werden de uittredende leden herkozen, zodat men in de praktijk dikwijls levenslang lid van de kerkraad bleef. Jaarlijks koos de kerkraad onder zijn leden een voorzitter en een secretaris.

Zoals er in de schoot van de gemeenteraad een aantal schepenen gekozen worden, die samen met de burgemeester instaan voor het dagelijks bestuur, zo werd in de schoot van de kerkraad een driekoppig *bureau der kerkmeesters* gekozen, dat van rechtswege aangevuld werd met de pastoor. Jaarlijks nam, volgens een vaste beurtrol, één van de gekozen kerkmeesters ontslag, en werd een nieuwe kerkmeester gekozen. Meestal werd de ontslagnemende kerkmeester herkozen. Het bureau koos jaarlijks onder zijn leden een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Doordat zowel de kerkraad als het *bureau der kerkmeesters* een voorzitter en een secretaris hadden, was het soms niet duidelijk wie nu eigenlijk de voorzitter of de secretaris van de kerkfabriek was, en wie het eigenlijk voor het zeggen had.

In veel parochies werd het beleid van de kerkfabriek in feite door de pastoor bepaald. De inbreng van de leden van de kerkraad bleef nog al eens beperkt tot het bijwonen van de vergaderingen en het jaarlijks goedkeuren en ondertekenen van de rekening en van de begroting. In de processies kregen de kerkmeesters en de leden van de kerkraad een ereplaats. In veel gevallen waren zij het die het baldakijn droegen dat boven het Heilig Sacrament in de processie werd gedragen. Voor velen betekende het lidmaatschap van de kerkraad vooral een erefunctie, die in veel gevallen van vader op zoon werd doorgegeven. Het feit dat zowel in de kerkraad als in het *bureau der kerkmeesters* een voorzitter en een secretaris konden aangesteld worden, en dat een ander lid de functie van penningmeester kreeg, bood bovendien de mogelijkheid om aan de meeste raadsleden nog een bijzondere (ere)titel te geven.

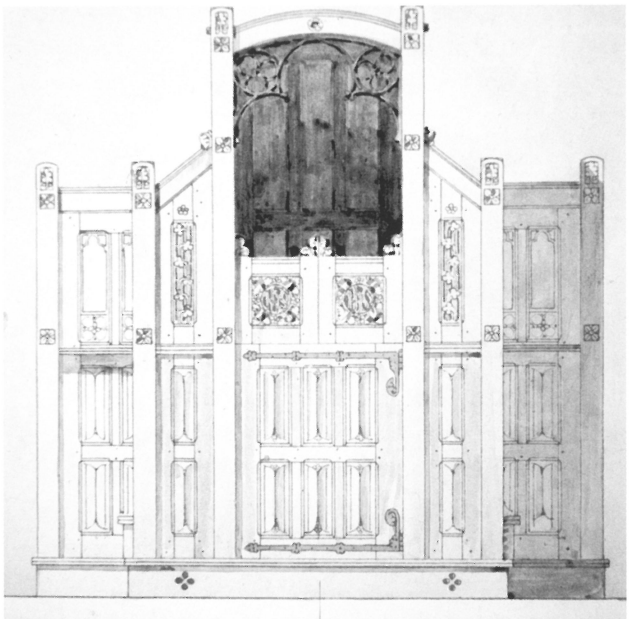
De kerkfabriek van Schakkebroek werd in november 1906 officieel opgericht. Op 13 januari 1907 vond de installatievergadering van de eerste leden plaats: namens de bisschop van Luik waren op 27 december 1906 Bonaventure Robben, Lambertus Franssens en Lambertus Raskin aangesteld en namens de gouverneur van Limburg waren op 11 januari 1907 Louis Vangestel en Augustinus Vos aangesteld. Op de installatievergadering werden Franssens, Raskin en Vos tot leden van het *bureau der kerkmeesters* gekozen. Vervolgens werden Robben tot voorzitter en Raskin tot secretaris van de kerkraad gekozen. Franssens en Raskin werden voorzitter en secretaris van het *bureau*. Augustinus Vos werd schatbewaarder van de kerkfabriek.

Op 23 september 1906 nam de gemeenteraad van Herk-de-Stad officieel kennis van het voornemen om een nieuwe parochie in te richten voor de gehuchten Schakkebroek, Terbermen en Nonnekerkhof, en hechtte de raad zijn goedkeuring aan dit voornemen. Twee maanden la-

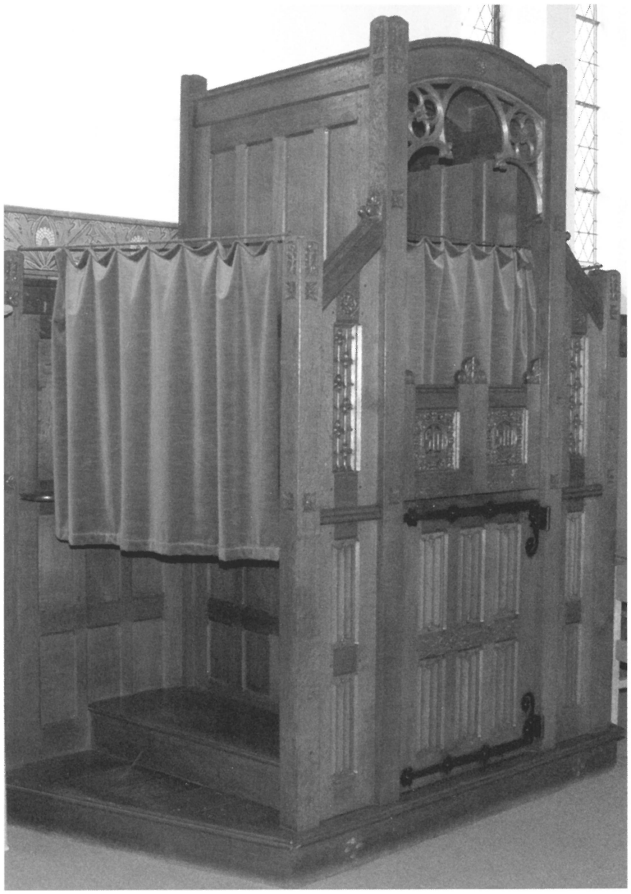

Hyacinthus Martens, bouwmeester uit Stevoort, architect van de kerk van Schakkebroek.

ter, op 24 november, tekende Leopold II het Koninklijk Besluit waarin de *hulpkerk* en de kerkfabriek van Schakkebroek officieel opgericht werden. De grenzen van de nieuwe parochie werden als volgt vastgesteld: aan de noordzijde de Winterbeek, aan de oostzijde de steenweg van Herk-de-Stad naar Stevoort, aan de zuidzijde de grenzen met de gemeenten Wijer

Ontwerptekening voor de biechtstoel in de linker zijbeuk.

Het meubel werd tot in de details exact uitgevoerd zoals de ontwerper dat wilde.

en Stevoort, en aan de westzijde de grenzen met Nieuwerkerken en Rummen.

Op 1 december 1906 bezorgden de architecten Martens en Lenertz de kerkfabriek de eerste voorlopige plannen en een lastenboek. Zij schatten de kostprijs van de bouw van de kerk op 70.370,28 frank en die van de pastorij op 16.656,67 frank.

Op 1 januari 1907 besloot de kerkfabriek van Herk-de-Stad aan de kerkfabriek van Schakkebroek - die in november 1906 officieel was opgericht - 5.000 frank uit haar kas te geven, gespreid over de dienstjaren 1907, 1908 en 1909, en voorts nog eikenhout en bakstenen voor een bedrag van 5.000 frank. De deken beloofde 25.108,95 frank, die hij zou collecteren.

Op dezelfde dag besloot de kerkfabriek van Herk-de-Stad de bouwplannen van Martens en Lenertz ter goedkeuring voor te leggen aan de bevoegde overheid, en van de Staat en van het provinciebestuur samen een tussenkomst van

Gemeenteraadsleden van Herk-de-Stad

Tot in 1883 gold in ons land het cijnskiesrecht: alleen de mannen die 21 jaar of ouder waren, en die een bepaald bedrag aan belastingen betaalden, hadden stemrecht. Sinds 1883 bestond bovendien het zogenaamde capaciteitskiesrecht: wie 21 jaar of ouder was, en lager onderwijs had gevolgd, kreeg stemrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen.

De gemeenteraadsverkiezingen van 1895 vonden plaats volgens het algemeen meervoudig stemrecht voor mannen. Alle mannen die 30 jaar waren of ouder, en die drie jaar in de gemeente woonden, kregen stemplicht. Bovendien kregen sommige kiezers, waaronder gehuwde huisvaders, kiezers die middelbare of universitaire studies achter de rug hadden en grondeigenaars, één of meerdere bijkomende stemmen. Pas vanaf 1921 werden de gemeenteraden volgens het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen en voor vrouwen gekozen.

Zeker na de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht waren Terbermen en Schakkebroek sterk vertegenwoordigd in de Herker gemeenteraad.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1904:
Burgemeester: Jean Louis Lambrechts (°1830), oud-notaris, burgemeester sinds 1895, nadat hij sinds 1890 dienstdoend burgemeester geweest was;
Schepenen: Lambert Franssens (°1846), landbouwer in Schakkebroek, raadslid sinds 1875 en schepen van 1895 tot 1899 en weer vanaf 1904; en Gaston van de Kerckhof (°1863), wijnhandelaar, raadslid sinds 1895 en schepen sinds 1900;
Raadsleden: Frederik Vandersmissen (°1844), landbouwer, raadslid sinds 1895; Pieter Haesen (°1845), landbouwer, raadslid sinds 1904; Louis Vangestel (°1858), landbouwer in Schakkebroek, raadslid sinds 1895; Emile Enckels, apotheker, raadslid sinds 1904; Livinus Robben (°1854), landbouwer, raadslid sinds 1904.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1908:
Burgemeester: Jean Louis Lambrechts;
Schepenen: Lambert Franssens en Frederik Vandersmissen;
Raadsleden: Pieter Haesen; Zacharie Warnants (°1878), notaris, raadslid sinds 1908; Emile Enckels, Livinus Robben; Lambert Raskin (°1852), landbouwer in Schakkebroek, raadslid sinds 1908; Jules Vanschoenbeek (°1864), landbouwer, raadslid sinds 1908.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1912 bleef de samenstelling van het gemeentebestuur ongewijzigd:
Burgemeester: Jean Louis Lambrechts;
Schepenen: Lambert Franssens en Frederik Vandersmissen;
Raadsleden: Pieter Haesen; Zacharie Warnants; Emile Enckels, Livinus Robben; Jules Vanschoenbeek; Lambert Raskin.

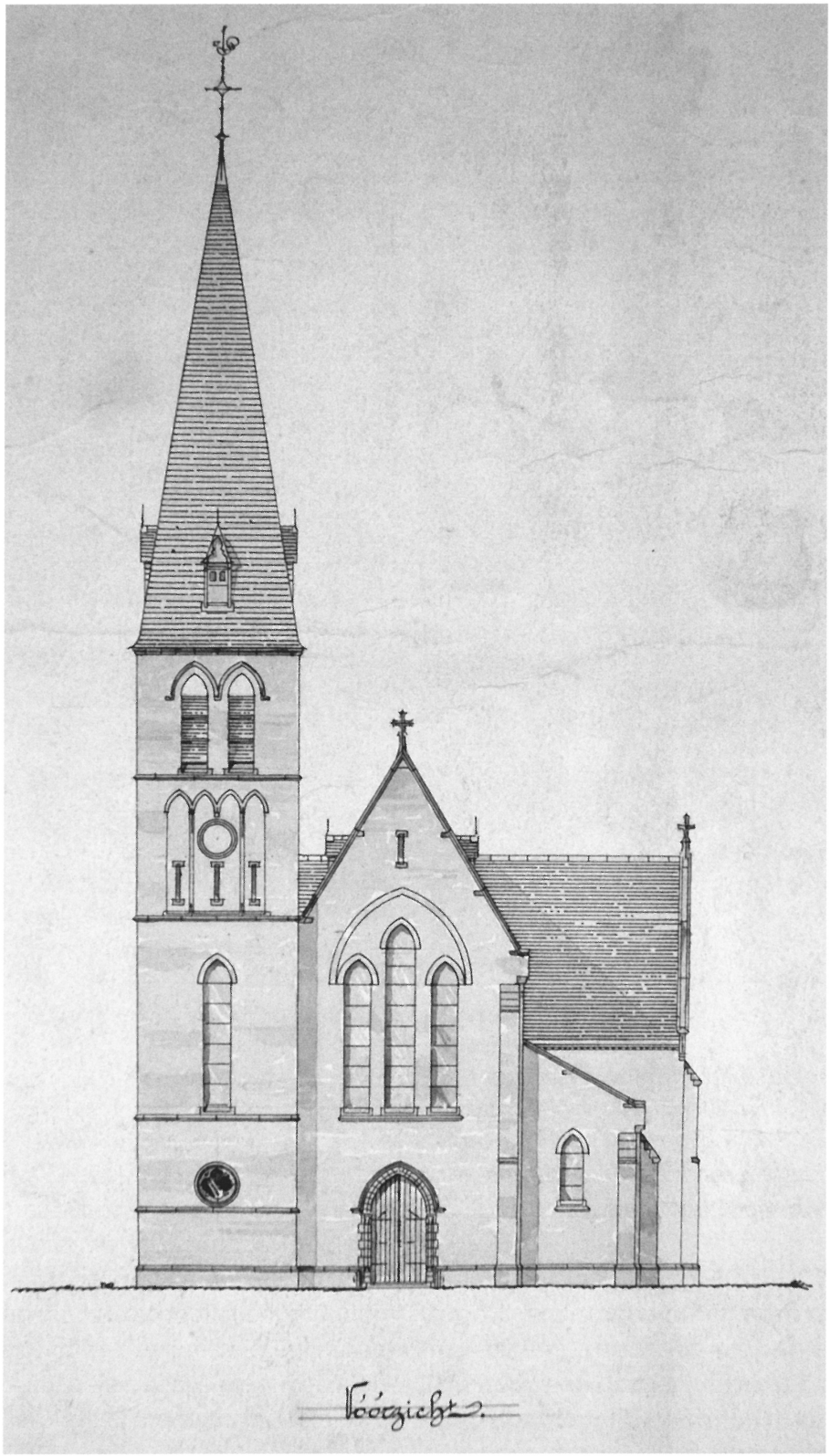
35.000 frank in de kosten voor de bouw van de kerk en van de pastorij te vragen.

Op 13 januari 1907 hield de kerkraad van Schakkebroek zijn eerste vergadering. Nadat de raad en het bureau der kerkmeesters waren samengesteld, sloot de raad een overeenkomst met Louis Schepmans, stenenbakker in Geetbets, voor het maken en leveren van één miljoen en twintigduizend bakstenen.

Een week later, op 20 januari, besloot de nieuwe kerkraad de grond voor de kerk, de pastorij en het kerkhof voor 3.075 frank te kopen van F. de Pierpont uit Herk-de-Stad en van Alfons Jamaer van Wijer. Voor de betaling van dat bedrag zou gebruik gemaakt worden van het geld dat tot dan toe al uit giften bijeengehaald was.

In hetzelfde jaar leidden de plannen voor de bouw van de kerk van Schakkebroek, en de daarmee samenhangende financiële inspanningen van de kerkfabriek van Herk-de-Stad, blijkbaar tot onenigheid in de kerkraad van Herk. Voorzitter Emile Enckels trok zijn conclusies, en liet op 17 mei aan de secretaris weten dat hij ontslag nam als voorzitter en als lid van de kerkraad.

Ondertussen had de gemeenteraad op 7 mei 1907 met eenparigheid van stemmen een toelage van 10.000 frank uit de stadskas goedgekeurd voor de bouw van de kerk van Schakkebroek, *op voorwaarde dat de gemeente ten volle en definitief zal ontlast zijn van verders nog moeten tusschen te komen in de onkosten en betalingen, zij tegenwoordig en toekomende, voor de bouwing en gansche voltrekking van*

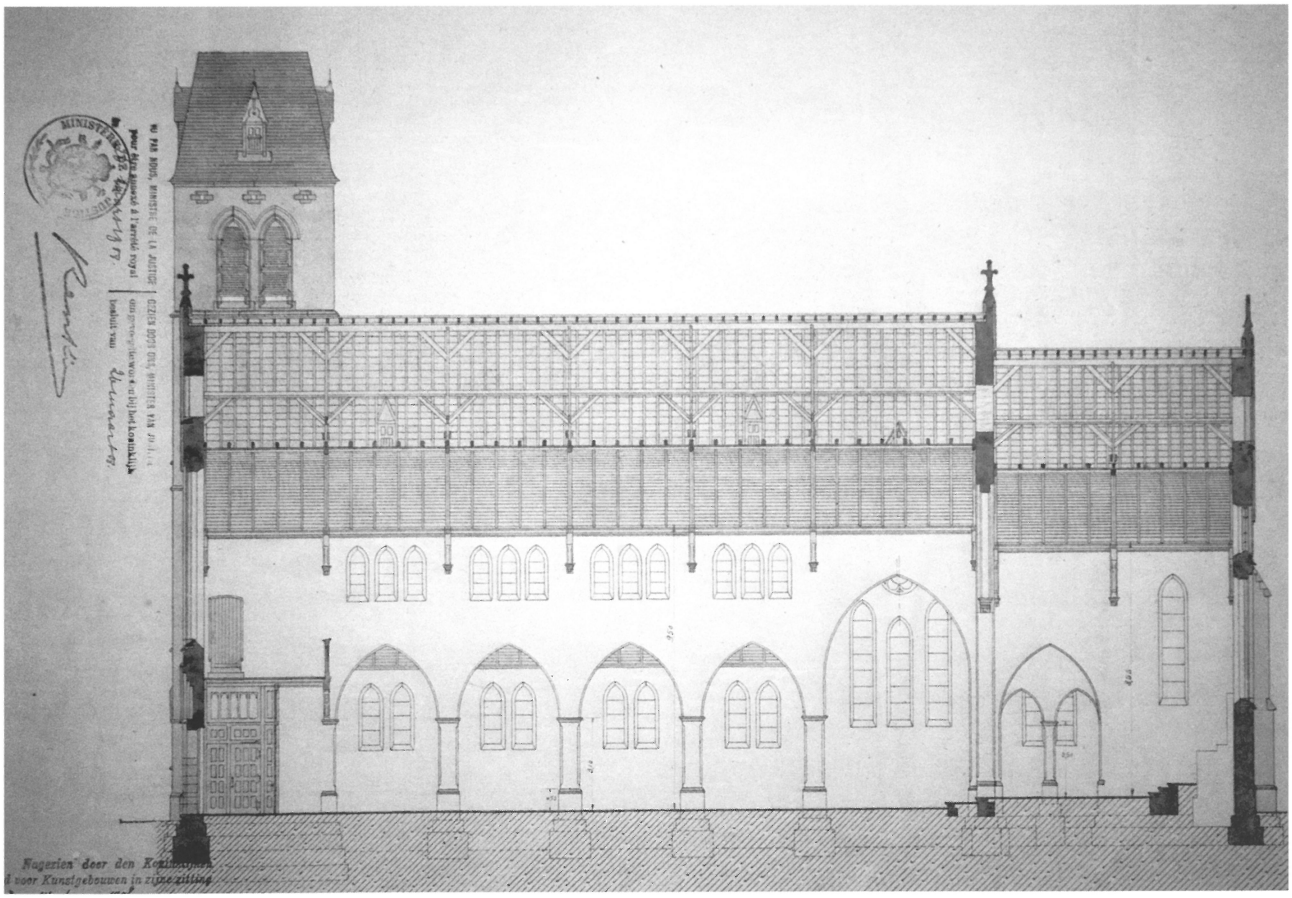
De kerk van Engelmanshoven, gebouwd in 1907 en eveneens ontworpen door Martens en Lenertz. Het provinciaal comité van de Koninklijke Monumentencommissie vond het betreurenswaardig dat meerdere architecten slechts vertrokken vanuit enkele ontwerptypen.

de kerk, van de gebouwen er van afhangende, der pastorij en van het kerkhof van het gehucht Schakkenbroek - Terbermen, alsook in de onkosten der versiering en meubelen der kerk, klok, orgel en alle de zaken noodig voor de goddelijke dienst. In het verslag van de raadsvergadering werd nog toegevoegd dat *deze fr. 10.000 zullen dus aanzien worden als hebbende de gemeente Herck de Stad ten vollen voldaan aan alle verplichtingen die zullen noodig wezen voor de voltrekking dezer kerk voor het tegenwoordige en toekomende.*

Ondanks de stellige woorden waarmee het besluit van de gemeenteraad om 10.000 frank aan de bouw van de nieuwe kerk te besteden, gepaard ging, zag de raad zich op 19 juni van hetzelfde jaar al verplicht om zijn beslissing bij te sturen. Het was op verzoek van de gouverneur dat de burgemeester de raad op 19 juni opnieuw bijeenriep. Bij het bezoek van de afvaardiging van de Bestendige Deputatie aan Herk-de-Stad en Schakkebroek op 29 mei had gedeputeerde Gielen al aangegeven dat de tussenkomst uit de stadskas van 10.000 frank eigenlijk onvoldoende was, en dat een verho-

Architect Vincent Lenertz uit Leuven die met Martens samenwerkte.

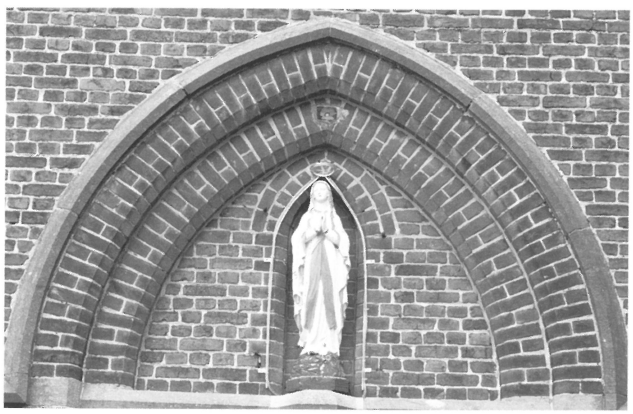
De pieta op het zijaltaar in de linker zijbeuk.

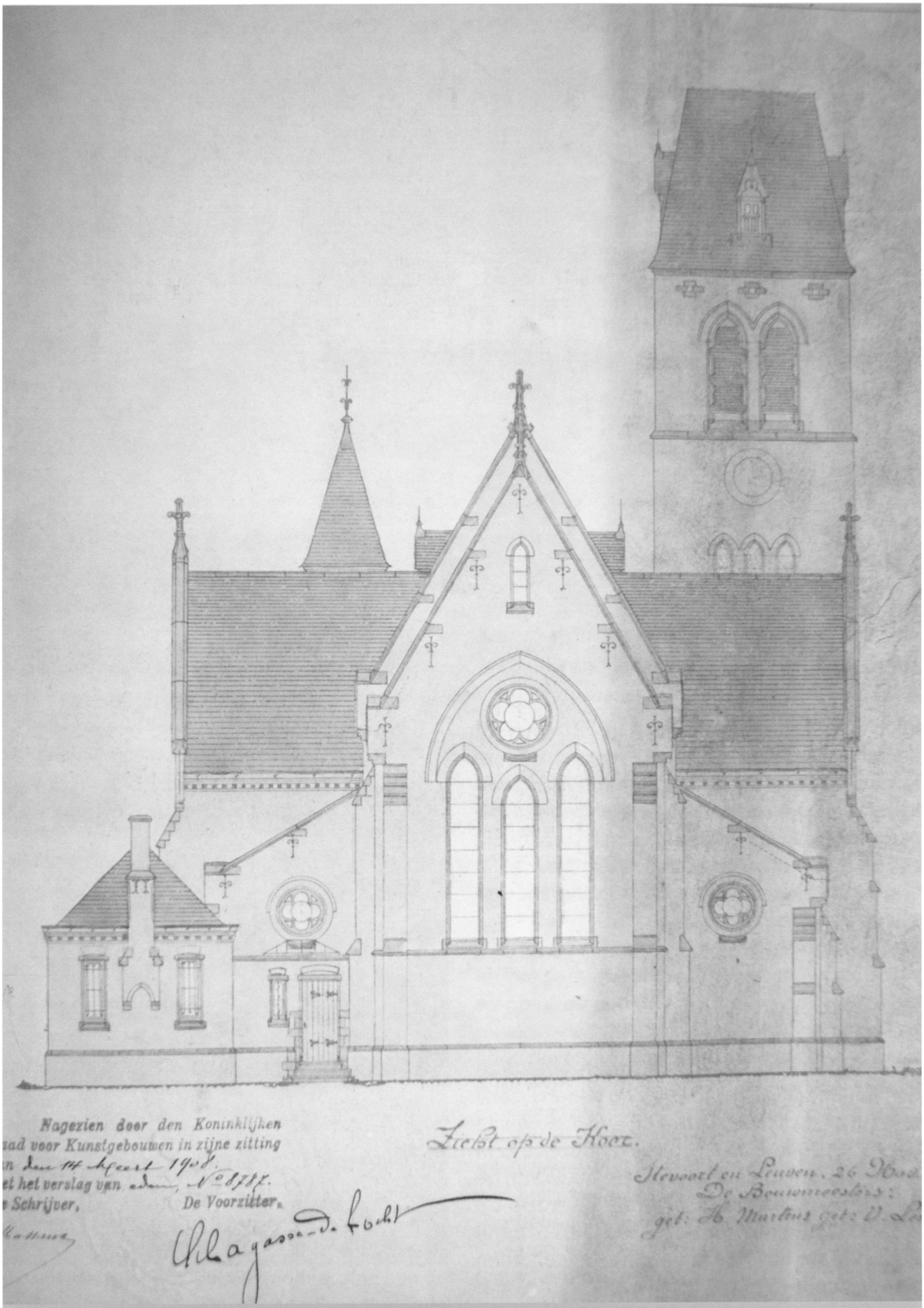
ging van de gemeentelijke tussenkomst in de bouwkosten tot 15.000 frank redelijk was. Op 11 juni had het provinciebestuur, op verslag van de gedeputeerde Gielen, aan het stadsbestuur gevraagd om de bijdrage vanwege de stad op te trekken tot 15.000 frank.

De burgemeester hield vast aan de toelage van 10.000 frank, en wilde van geen verhoging weten: *Ik behoud het voorstel van tien duizend franken, dit voorstel is gedaan in een but van conciliatie en vriendschap, de deken heeft dat spel begonnen met de kerk, dat hij dus zorgt voor die vijf duizend franken. De som van vijftien duizend franken verwerp ik, de gemeenteraad zal nooit meer bijeengeroepen worden voor die kerk, ik wil van die kerk niet meer horen spreken.* Desondanks besloot de raad met zes stemmen tegen één, de gemeentelijke toelage te verhogen tot 15.000 frank, *aangezien de heer deken beweert dat die som niet voldoende is*, en *op voorwaarde dat de gemeente in 't vervolg hoegenaamd in geene kosten meer zal tusschen komen voor het bouwen der kerk en pastorij, hetzij voor de meubelen, hetzij voor de klokken, hetzij voor welke verder onkosten er nog zouden kunnen voorkomen*. De burgemeester stemde tegen en protesteerde heftig tegen deze regeling.

Het grote orgel op het oksaal, wachtend op restauratie.

Nagezien door den Koninklijken
aad voor Kunstgebouwen in zijne zitting
n den 14 April 1908
et het verslag van
Schrijver,
De Voorzitter.
Zicht op de Koor.
Stevoort en Leuven, 26
De Bouwmeesters:
gel: A. Martens get: V.

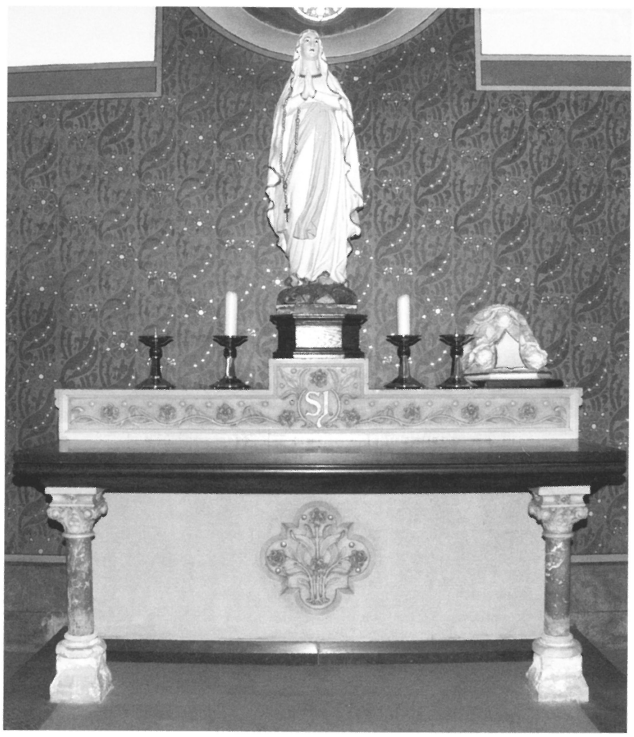

Het kerkinterieur na de restauratie. De sierlijke monogrammen die oorspronkelijk door de Koninklijke Monumentencommissie werden geweerd, zijn hersteld.

Vervolgens duurde het tot 27 juni en 18 september 1908 voordat de gemeenteraad overlegde over de modaliteiten van het verlenen van die toelage. Er werd toen besloten een lening van 15.000 frank aan te gaan bij het Gemeentekrediet, om de toelage in het begin van het jaar 1909 te kunnen uitbetalen.

Plannen

Op 20 juni 1907 kocht de kerkfabriek van Schakkebroek de grond langs de onderwijzerswoning en de school. Dezelfde dag besprak de kerkraad de plannen en bestekken voor de kerk en de pastorij. De kosten voor de bouw van de kerk en de pastorij werden begroot op 87.108,95 frank. De grond had 3.075 frank gekost, waar nog 75 frank kosten bijgekomen waren, zodat men er mocht van uit gaan dat de prijs voor het geheel 90.258,95 frank zou bedragen.

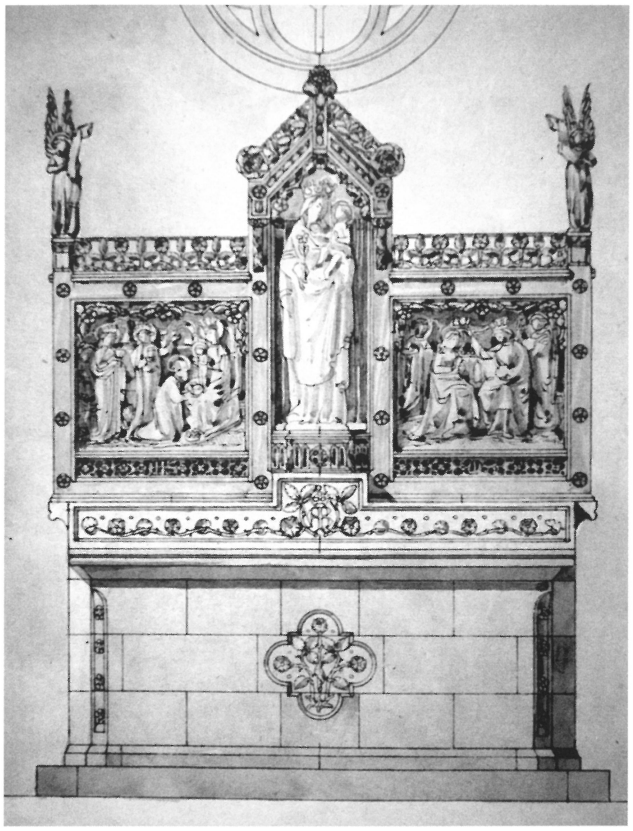
Zijaltaar voor de patroonheilige van de kerk, Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen, met een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes.

Lied gezongen bij de plaatsing van den eersten steen

Wij Schakkebroeksche jongens, wij hupplen door 't gehucht,
Wij roeren onze longen en zingen van genucht!
Wij Schakkebroeksche meisjes, wij hupplen door 't gehucht,
En werpen onze wijsjes, al dansend door de lucht.
Ja! Schakkebroeksche kindren,
Laat ons vol vreugde thans
De lentebloemen slingren
En langen tot een krans!
Wij Schakkebroeksche mannen,
Wij voelen ook de vreugd.
Laat ons de zorgen bannen
En juichen met de jeugd.
Wij Schakkebroeksche vrouwen,
Wij voelen ook de vreugd.
Wij ook gaan feesttij houen
En zingen met de jeugd.
Ja! Schakkebroeksche menschen,
Laat schallen ons gezang.
Vervuld gaan onze wenschen,
Komt, vieren wij 't met klank.
***M:** Een kerk, **VR**: een kerk; **J**: een kerk, **M**: een kerk,**Allen**: die kregen wij.*
***M:** Een kerk, **VR**: een kerk; **J**: een kerk, **M**: een kerk,**Allen**: die krijgen wij.*
Een kerk, daar gaan wij alle dagen heen!
Daar gaan wij alle dagen heen!
Daar gaan wij knielen voor ons werk,
Daar gaan wij knielen voor ons werk!
Een kerk, een kerk, een kerk, men legt den eersten steen.

Op dat ogenblik had de kerkraad van Herk-de-Stad een steun van 5.000 frank toegezegd, en de gemeenteraad had de dag voordien de tussenkomst van de gemeente in de kosten voor de bouw tot 15.000 frank opgetrokken. Het collecteren verliep bijzonder vlot, want deken Van Venckenray verwachtte voor 34.758,95 frank giften te kunnen inzamelen. Daardoor bleef er nog 35.500 frank te financieren.

De kerkfabriek besloot de goedkeuring van de plannen en bestekken te vragen, en toelagen van 30.000 frank van de staat en van het provinciebestuur voor de bouw van de kerk en van 5.500 frank voor de bouw van de pastorij.

Het oorspronkelijk ontwerp voor het zijaltaar, met afbeeldingen van scènes uit het leven van Maria.

Op 8 juli 1907 stuurde de gouverneur de plannen voor de kerk naar het provinciaal comité van de Koninklijke Monumentencommissie. Een maand later, op 16 augustus, bracht het provinciaal comité ten behoeve van de Koninklijke Commissie een positief advies uit over de plannen voor de kerk. Toch wees het comité er de Commissie op dat *Toutefois par rapport à ce dernier projet le dit collège a cru devoir attirer l'attention sur la tendance regrettable au point de vue de l'art, qui se constate chez plusieurs architectes à ne s'inspirer, pour les constructions de l'espèce, que d'un ou deux projets-types, invariablement les mêmes*. Wie de plannen voor de kerk van Schakkebroek langs die van de in 1907 gebouwde kerk van Engelmanshoven legt, begrijpt meteen wat de leden van het provinciaal comité met deze verzuchting bedoelden. Voor wat de pastorij betreft, adviseerde het provinciaal comité een aantal praktische aanpassingen.

Nadat de provinciale architect Leon Jaminé de gouverneur op 16 december 1907 geadviseerd had het lastenboek voor de kerk goed te keu-

Kerkraadsleden van Herk-de-Stad

1 april 1906
Raad:
Emile Enckels, voorzitter;
Louis Vandersmissen, secretaris;
Jean Weyens, lid;
Servais Truyens, lid;
Joseph Besaens, lid;
Jean Louis Lambrechts, burgemeester.
Bureel:
Emile Enckels, voorzitter;
Louis Vandersmissen, secretaris;
Jean Weyens, schatbewaarder.

Op 17 mei 1907 nam Emile Enckels ontslag uit de raad.
Op 20 mei werd Louis Vandersmissen tot voorzitter van de raad en van het bureel verkozen.
Servais Truyens volgde hem op als secretaris van de raad en van het bureel.

5 april 1908
Raad:
Louis Vandersmissen, voorzitter;
Willem Hubert Van Venckenray, pastoor, secretaris;
Jean Weyens, lid;
Servais Truyens, lid;
Joseph Besaens, lid;
Evarist Steenbergen, lid;
Jean Louis Lambrechts, burgemeester.
Bureel:
Louis Vandersmissen, voorzitter;
Willem Hubert Van Venckenray, pastoor, secretaris;
Jean Weyens, schatbewaarder.

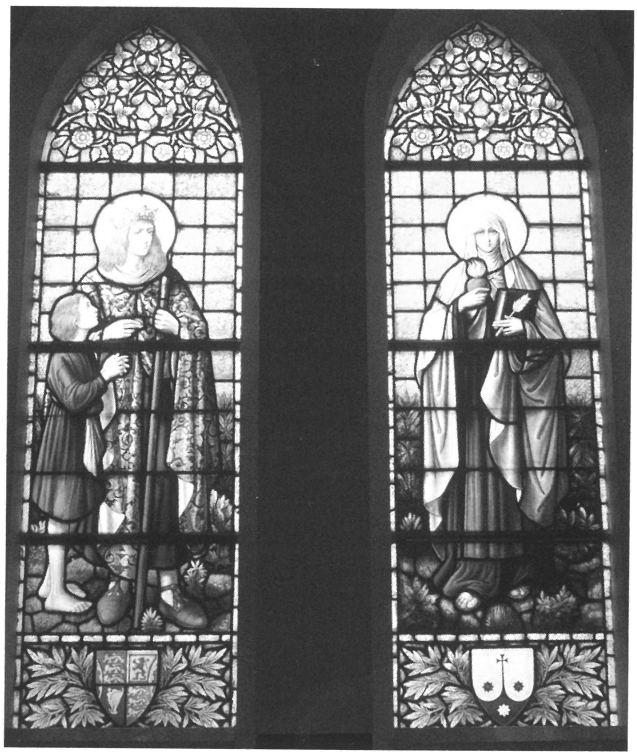
Op 5 juli 1908 werd Jan Ponet tot lid van de kerkraad gekozen, in vervanging van Servais Truyens, die in Eksel was gaan wonen.

Kerkraadsleden van Schakkebroek

1907
Raad:
Bonaventura Robben, voorzitter;
Lambert Raskin, secretaris;
Lambert Franssens, lid;
Augustinus Vos, lid;
Louis Vangestel, lid;
Jean Louis Lambrechts, burgemeester;
Willem Hubert Van Venckenray, pastoor.
Bureel:
Lambert Franssens, voorzitter;
Lambert Raskin, secretaris;
Augustinus Vos, schatbewaarder;
Willem Hubert Van Venckenray, pastoor.

ren, kon de oproep aan de aannemers om in te schrijven op de aanbesteding van de bouw gepubliceerd worden. De oproep werd gepubliceerd in drie kranten: *De Onafhankelijke* in Hasselt, *De Gids* in Bilzen, en *Het Nieuws der Week* dat in Herk-de-Stad uitgegeven werd. De advertentie vermeldt dat de inschrijvingen op vrijdag 31 januari 1908 geopend zouden worden in de lokalen van het provinciebestuur.

Na de opening werd een verslag over de offertes aan de kerkfabriek van Schakkebroek bezorgd. Die besprak de zaak op haar vergadering van 10 februari 1908. Omdat de twee laagste inschrijvers naar het oordeel van de kerkraad onvoldoende garanties boden dat zij in staat zouden zijn de werken tot een goed einde te brengen, werd besloten de werken aan de derde aannemer te gunnen: Guillaume Bollen uit Uikhoven, die het werk wilde uitvoeren voor 92.179 frank. Op dezelfde bijeenkomst nam de kerkraad officieus nota van het feit dat de aan-

De glasramen in de rechter zijbeuk.

nemer een korting van 1.000 frank op zijn prijs wilde toestaan. Zelf kwamen de raadsleden overeen om de volgende dag, op de symbolisch belangrijke vijftigste verjaardag van de verschijning van Onze-Lieve-Vrouw Ontbevlekt Ontvangen te Lourdes, ieder een som in de kerkkas te storten voor de bouw van de kerk. De deken stortte 300 frank, Robben stortte 200 frank, Franssens en Raskin ieder 150 frank en Vos en Vangestel ieder 50 frank.

Nu de prijs voor de werken gekend was, deed de Bestendige Deputatie op 21 februari 1908 een voorstel voor de verdeling van de kosten. Van de totale prijs voor de bouwwerken van 92.179 frank, zou 39.179 gedekt moeten worden door de inbreng van particuliere giften. Het stadsbestuur zou de 15.000 frank inbrengen waarvoor het zich al geëngageerd had, en de kerkfabriek van Herk-de-Stad zou 5.000 frank inbrengen. Het nog te financieren saldo bedroeg dan 33.000 frank, dat voor de helft gedekt zou worden door een subsidie van de Staat, en voor de andere helft door een subsidie van het provinciebestuur. Op 6 maart deelde de minister van Justitie aan senator Whettnal mee dat de subsidie van 16.500 frank vanwege de staat voor de helft ingeschreven zou worden op de begroting van 1909 en voor de helft op de begroting van 1910.

Op 26 maart 1908 ondertekende de koning het Koninklijk Besluit met de toelating om de kerk van Schakkebroek te bouwen.

Op 18 mei werd in aanwezigheid van de deken en de kapelaans van Herk-de-Stad, en de pastoors en kapelaans van Stevoort en Rummen, de pastoors van Wijer en Nieuwerkerken, de architecten Martens en Jaminé, de aannemer Bol-

Pastoors van Schakkebroek

E.H. Willem Hubert Van Venckenray, deken van Herk-de-Stad (° Maaseik, 1853)

28 juli 1909 - 1923: Alfons Lamotte (° Jesseren, 9 januari 1871)
E.H. Lamotte was leraar geweest en kapelaan in Peer voordat hij in Schakkebroek pastoor werd. In 1923 werd hij deken van Herk-de-Stad.

1923-1930: Matheus Heeser (° Bocholt, 25 oktober 1879)
E.H. Heeser was van 1902 tot 1923 leraar geschiedenis in het seminarie van Saint-Roch. In 1930 werd hij pastoor van Schulen.

1930-1939: Joannes Theodorus Martinus Hanssen
Op 16 februari 1939 werd hij tot pastoor van Kuringen benoemd.

1939-1947: Franciscus Beelen (° Bree, 29 juni 1893)
E.H. Beelen was van 1919 tot 1923 kapelaan in Chênée, en vervolgens tot in 1939 kapelaan in Maaseik. In 1947 werd hij pastoor in Opglabbeek.

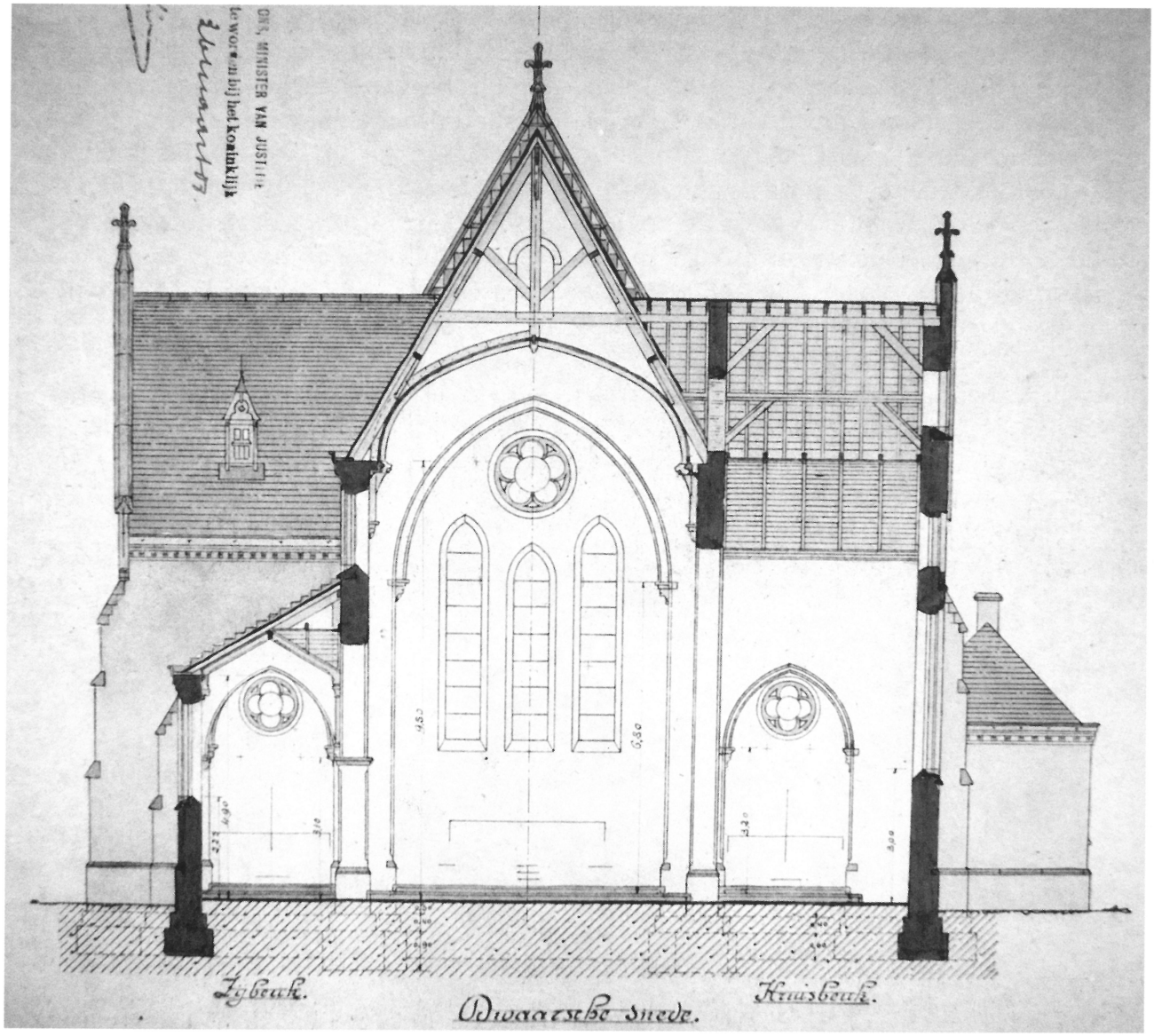
1947-1952: Mauritius Vanschoenbeek (° Halen, 7 oktober 1905)
E.H. Vanschoenbeek was van 1929 tot 1932 leraar geweest aan het college in Sint-Truiden, kapelaan in Theux van 1932 tot 1934, en kapelaan in de Sint-Barbaraparochie in Eisden van 1934 tot 1947. Hij begon zijn pastoorstaak in Schakkebroek op 20 december 1947, en werd op 25 januari 1948 officieel als pastoor geïnstalleerd. In 1952 werd hij pastoor in Leopoldsburg.

1952-1969: René Appermans (° Essen, 15 november 1902)
E.H. Appermans was na zijn priesterwijding kapelaan in Lamay (Montegnée) van 1927 tot 1928, in Haccourt van 1928 tot 1933, in Montenaken van 1933 tot 1935, en in Kwaadmechelen van 1935 tot 1952. In 1969 ging pastoor Appermans op rust.

1969-1984: Jacques Dreezen (°Neeroeteren, 1 februari 1924)
E.H. Dreezen was van 1949 tot 1957 onderpastoor in Zonhoven. Van 1957 tot 1967 was hij pastoor van Hendrieken-Voort en van 1967 tot 1969 was hij pastoor van Tongerlo. In 1984 verliet hij Schakkebroek en ging hij op rust.

1984-1990: Jan Philips (°Beverst, 21 februari 1935)
E.H. Philips was van 1964 tot 1984 kapelaan in Munsterbilzen. In 1990 werd hij pastoor van Vreren.

1990-heden: E.H. Willy Willekens

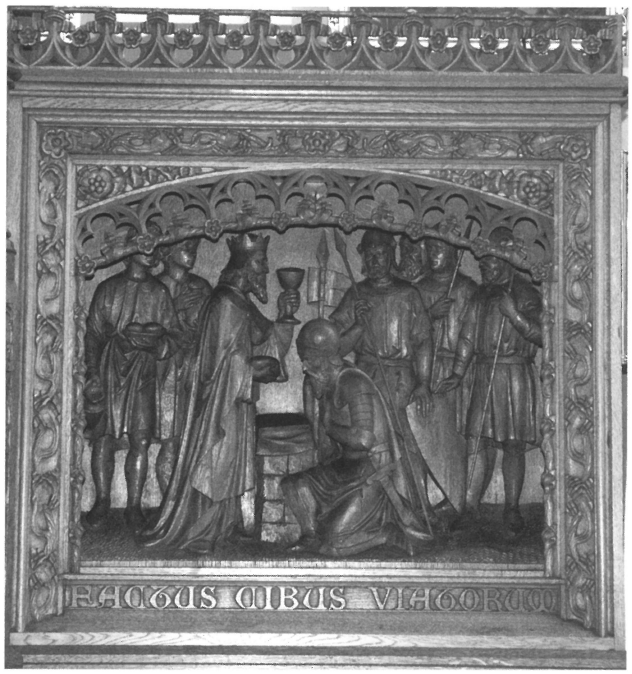
len, de heer Palmers van Stevoort, en van burgemeester Hubert van Willigen van Schulen, plechtig de eerste steen van de nieuwe kerk en pastorij gelegd. Volgens het verslag hierover in het verslagregister van de kerkraad, was de straat versierd van aan de schoollokalen tot aan de kerk. Na de wijding van de stenen en de inmetseling, sprak de deken de aanwezigen toe, waarna de eregasten ten huize van de familie Franssens voor *een overvloedige en zeer smakelijke maaltijd* uitgenodigd werden.

Op 26 mei 1908 liet de provinciale architect aan de gouverneur weten dat de bouwwerken aan de kerk en de pastorij begonnen waren. Blijkbaar verliepen de werken zeer vlot, want vervolgens kon de architect op 6 juni al laten weten dat de werken zodanig gevorderd waren dat een eerste schijf ter waarde van één zevende van het bedrag van de aanneming, 13.168,43 frank, aan de aannemer uitbetaald mocht worden.

Ontslagbrief van voorzitter Emile Enckels:

Herk de Stad, 17 mei 1907
Mijnheer Weyens,
Over eenige dagen heb ik aan mijnheer den deken bekend gemaakt dat ik mijn ontslag geef als voorzitter en lid van de kerkfabriek. Ik heb de eer u te verwittigen dat ik de stukken, die nog door mij zouden moeten geteekend worden, zal teekenen indien gij ze mij vandaag nog voorlegt. Daarna zal ik weigeren te tekenen.
Aanvaard, mijnheer Weyens, de uitdrukking mijner hoogachting.
E. Enckels

Helaas verliep de bouw van de kerk niet zonder ongelukken. In augustus 1908 tuimelde Leopold Bollen van de metsersstellingen. Gelukkig bleven de gevolgen van zijn val beperkt tot vijf weken werkonbekwaamheid. Jean Harings, die op 2 oktober van de stellingen viel had minder geluk. Hij overleefde zijn val niet. Hij werd op 5 oktober op het kerkhof van Herk-de-Stad begraven.

Op 8 december 1908, op de feestdag van Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen, werd in de nis boven de ingangsdeur van de kerk plechtig een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes geplaatst. Het beeld werd aan de kerk geschonken door een anonieme vrouw, waarover de deken in zijn verslagboek alleen schreef dat zij *dienstmeid* was. Om één uur vertrok de deken met de kinderen die de *Catechismus van Volharding* volgden, en de leden van de Congregatie van Onze-Lieve-Vrouw, processiegewijs uit Herk-de-Stad naar Schakkebroek. Om twee uur werd het beeld in Schakkebroek onder grote belangstelling ingewijd.

De kerkraad beraadslaagde op 17 januari 1909 over de meubilering van de nieuwe kerk, volgens de plannen die Martens en Lenertz daarvoor in oktober 1908 hadden opgemaakt en op 3 november ter goedkeuring aan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen hadden voorgelegd. Aangezien on-

Financiële afhandeling met de kerkfabriek van Herk-de-Stad

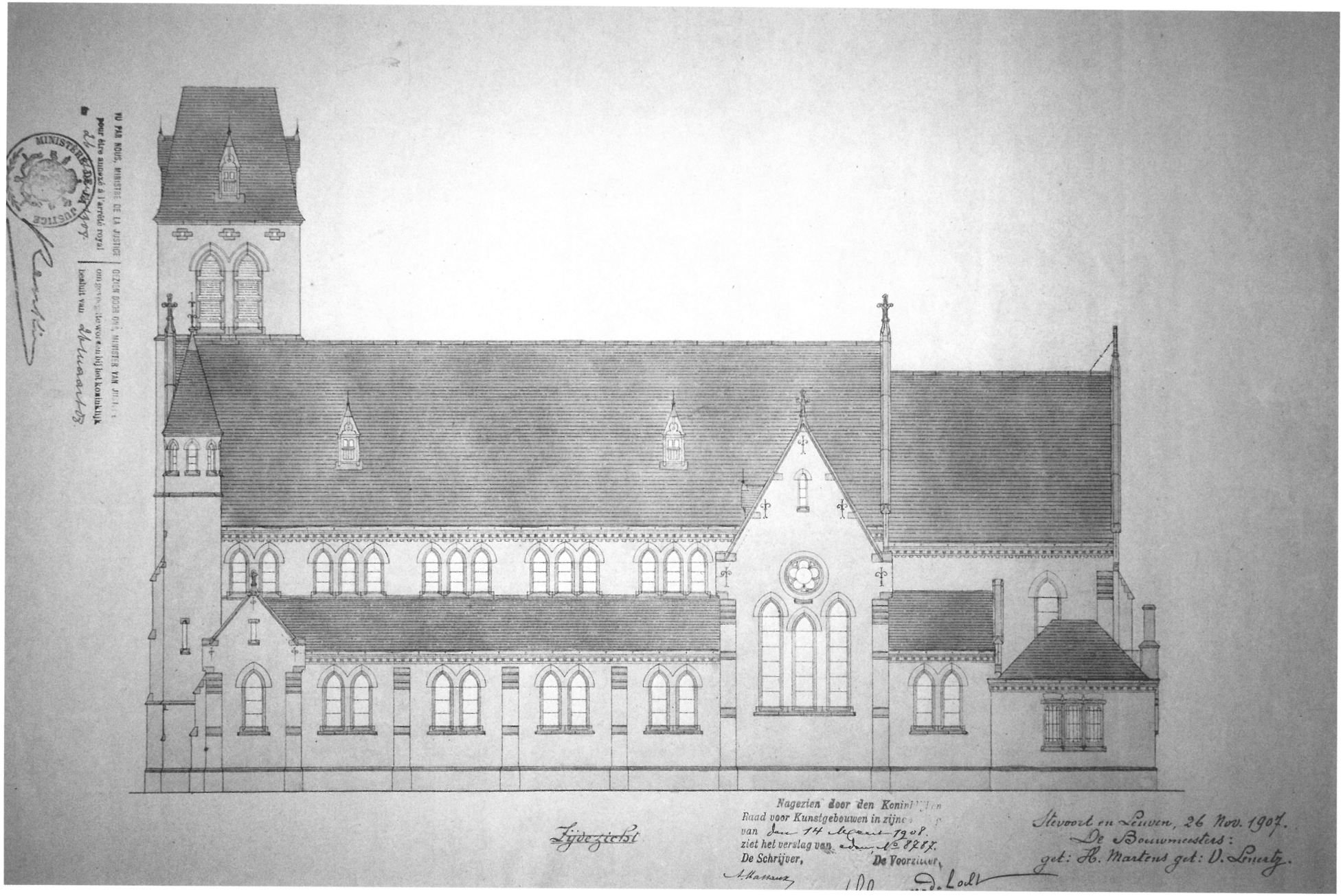
Op 21 februari 1909 keurde de gemeenteraad de verslagen goed van de vergaderingen van de kerkraden van Herk-de-Stad en van Schakkebroek, waarin een regeling uitgewerkt werd over de verdeling van goederen van de Herkse kerkfabriek.

Op 1 juli 1909 besloot de gemeenteraad een perceel grond langs de kerk, dat eigendom was van de kerkfabriek, aan te kopen om het als kerkhof voor Schakkebroek in te richten.

Amandina

In 1944 schilderde Pringels een drieluik met een verheerlijking van zuster Amandina. Het schilderij, dat 19000 frank kostte, werd betaald met de opbrengst van giften van de parochianen.

Zijdezicht

Nagezien door den Koninklijken
Raad voor Kunstgebouwen in zijne
van 14 Maart 1908.
ziet het verslag van dezen, N° 8285.
De Schrijver, De Voorzitter,

Stevoort en Leuven, 26 Nov. 1907.
De Bouwmeesters:
get: H. Martens get: V. Lenaerts.

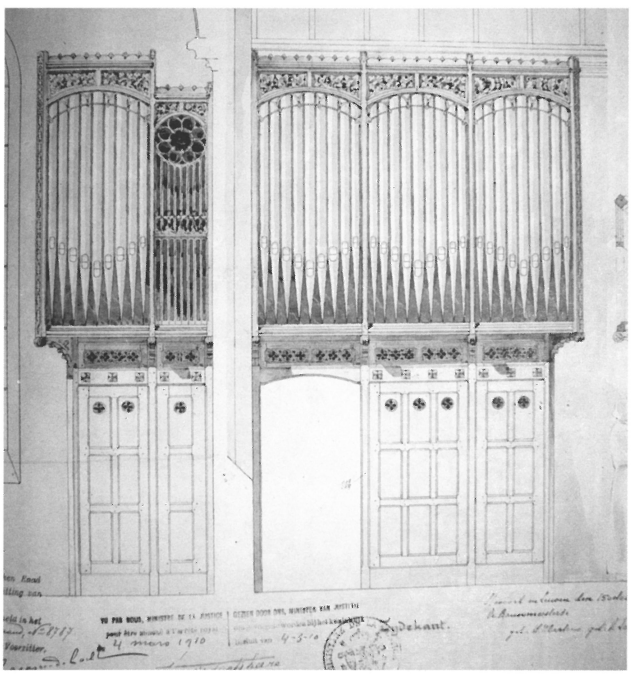

dertussen ook al de offertes voor het vervaardigen van het hoogaltaar, de preekstoel en de orgelkas (8.400 frank), voor het orgel zelf (4.750 frank), voor twee biechtstoelen en een communiebank (1.550 en 1.600 frank), voor de twee zijaltaren (1.800 frank), voor een eiken kast voor de sacristie, drie heiligenbeelden, een biechtstoeltje voor hardhorigen en twee eiken banken (1.300 frank), een klok met klokkenstoel (2.050 frank), een kruisweg met eiken ramen (1.305 frank), een doopvont met koperen deksel (300 frank) waren binnengekomen, kon meteen een begroting opgesteld worden en de nodige aanvragen voor subsidie ingediend worden. Samen met 800 frank ereloon voor beide architecten, bedroegen de kosten voor de meubels 23.855 frank. Daarvan was 15.901,90 door deken Van Venckenray bijeengebracht uit giften, zodat van de staat en van de provincie elk nog een tussenkomst van 3.976,55 frank gevraagd moest worden.

De plannen voor de meubels werden op 8 mei door de Koninklijke Monumentencommissie goedgekeurd, en vervolgens werden zij bij het Koninklijk Besluit van 4 maart 1910 gevoegd, waarin toelating gegeven werd om de werken uit te voeren. Het feit dat zowel het kerkgebouw als de volledige oorspronkelijke meubilering door dezelfde architecten ontworpen werden, maakt van de kerk van Schakkebroek tot op de dag van vandaag een zeldzaam voorbeeld van een geïntegreerd neogotisch geheel.

Op 28 juli 1909 werd de nieuwe kerk ingewijd. Na de inwijding werd om half tien die dag in de kerk voor het eerst een mis opgedragen. Daarna werden nog de beide kerkklokken gewijd. Plaatselijke weldoeners, Louis Vangestel en Maria Wintmolders, en Bonaventure Robben en Gertrudis Franssens, waren peter en meter van respectievelijk de kleine (403 kilo) en de grote (607 kilo) klok. In de daaropvolgende week werden de klokken in de toren opgehangen, en op 31 juli en 3 augustus werden de kleine en de grote klok voor het eerst geluid.

De dag na de inwijding, op 29 juli, werd Alfons Lamotte tot eerste pastoor van Schakkebroek benoemd. Op zondag 1 augustus 1909 wijdde

Ontwerptekening van de orgelkast op het oksaal.

de deken de kruisweg, en werd er voor het eerst in de nieuwe kerk biecht gehoord. Van diezelfde dag af werd het Heilig Sacrament in de kerk bewaard.

Op 30 november 1909 vond de voorlopige oplevering van de kerk plaats, in aanwezigheid van de provinciale architect, de leden van de kerkraad en architect Martens. Op 15 december 1910 zou de definitieve oplevering plaatsvinden.

Ondertussen had bisschop Rutten van Luik de kerk op 22 juni 1910 bezocht, en haar plechtig ingewijd. In het altaar werd toen een altaarsteen met de relieken van de heilige martelaren Faustinus en Fortunatus geplaatst.

Ook na de inwijding van de kerk door de bisschop werd zij nog voort afgewerkt. In 1922 bestelde pastoor Lamotte drie glasramen met de voorstelling van de drie goddelijke personen, van de heilige maagd, en van de heilige Catharina.

In 1939 werd de kerk geschilderd. Zoals dat hoort werd bij het provinciebestuur de toelating gevraagd om dat werk te laten uitvoeren. Toen hij de plannen had, vroeg de gouverneur daarover het advies van de Koninklijke Monumentencommissie. In weerwil van het feit dat de Commissie adviseerde: "*bij de uitvoering moet de ontwerper evenwel de medaillons met monogrammen, voorzien op de muren tussen de arcaden, weglaten*", sieren die monogrammen ook na de laatste herschildering van de kerk de muren nog.

Voor wie het zelf nog eens wil uitzoeken

Voor de geschiedenis van de kerk en van de pastorij van Schakkebroek zijn vooral de archieven van de kerkfabriek en van de parochie van belang. Het verslagregister van de beraadslagingen van de kerkraad en van het *bureau der kerkmeesters* van Schakkebroek wordt bewaard in het archief van de kerkfabriek. Even belangrijk is het *Registrum memoriale et archivale* van de parochie Schakkebroek, dat samen met het verslagregister in het kerkarchief bewaard wordt.

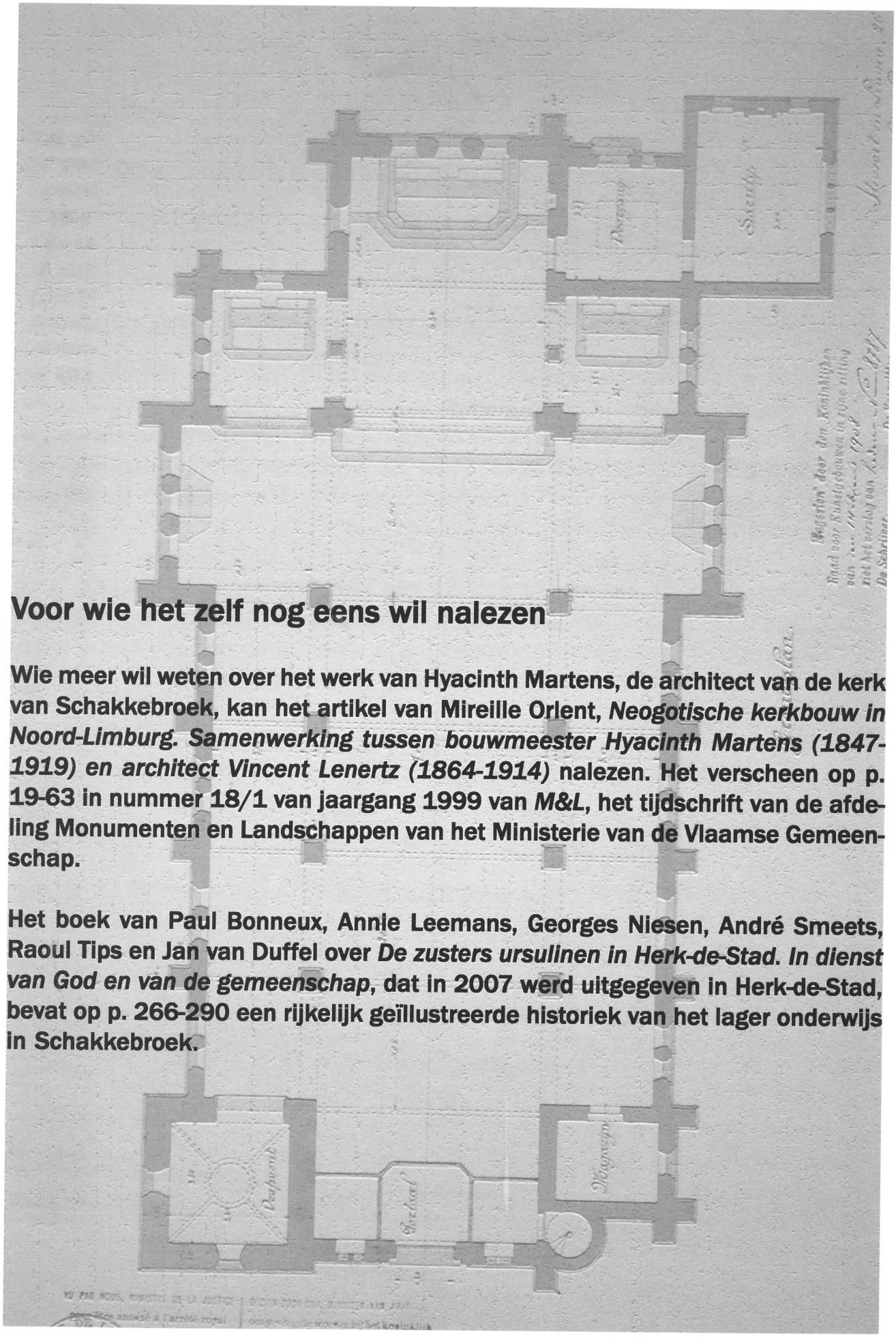
Het verslagregister van de beraadslagingen van de kerkraad en van het bureau der kerkmeesters van Herk-de-Stad voor de jaren 1843-1914 werd in 2000, samen met een groot aantal andere bescheiden, in het Rijksarchief in Hasselt in bewaring gegeven. U kan het in de leeszaal van het Rijksarchief (Bampslaan 4 in Hasselt) raadplegen als *Archief van de kerkfabriek van Herk-de-Stad. Overdracht 2000*, nr. 25.

De bouw van de kerk en van de pastorij van Schakkebroek stond in de jaren 1906-1909 ook geregeld op de agenda van de gemeenteraad van Herk-de-Stad. De verslagregisters van de beraadslagingen van de gemeenteraad kan u raadplegen in het Stadsarchief van Herk-de-Stad (Pikkeleerstraat 14).

In het archief van het provinciebestuur van Limburg (Universiteitslaan 1 in Hasselt) kan u verschillende dossiers inkijken over de bouw van de kerk en de pastorij, en over de inrichting van de kerk. Wie deze dossiers wil raadplegen maakt best eerst per telefoon een afspraak met de archivaris van het provinciebestuur.

De cel Monumenten en Landschappen van de afdeling Ruimtelijke Ordening, Huisvesting en Monumentenzorg Limburg van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (Vlaams Administratief Centrum, Koningin Astridlaan 50 in Hasselt) bewaart de goedgekeurde bouwplannen van de kerk en van het kerkmeubilair, en een dossier met de briefwisseling die destijds door de Koninklijke Monumentencommissie gevoerd werd over de bouw van de kerk. Ook hier is het aan te raden per telefoon een afspraak te maken als u deze stukken wil inzien.

In het Algemeen Rijksarchief (Ruisbroekstraat 2 in Brussel) tenslotte, kan u het dossier raadplegen dat het Ministerie van Justitie aanlegde over de bouw en de subsidiëring van de kerk van Schakkebroek. U kan het aanvragen als nr. 1946 van het *Archief van het Ministerie van Justitie. Bestuur van de Eredienst. Controledienst voor het beheer van gebouwen van door de Staat erkende erediensten, 1820-2002. Overdracht 2005*.

Voor wie het zelf nog eens wil nalezen

Wie meer wil weten over het werk van Hyacinth Martens, de architect van de kerk van Schakkebroek, kan het artikel van Mireille Orient, *Neogotische kerkbouw in Noord-Limburg. Samenwerking tussen bouwmeester Hyacinth Martens (1847-1919) en architect Vincent Lenertz (1864-1914)* nalezen. Het verscheen op p. 19-63 in nummer 18/1 van jaargang 1999 van *M&L*, het tijdschrift van de afdeling Monumenten en Landschappen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Het boek van Paul Bonneux, Annie Leemans, Georges Niesen, André Smeets, Raoul Tips en Jan van Duffel over *De zusters ursulinen in Herk-de-Stad. In dienst van God en van de gemeenschap*, dat in 2007 werd uitgegeven in Herk-de-Stad, bevat op p. 266-290 een rijkelijk geïllustreerde historiek van het lager onderwijs in Schakkebroek.